

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Marina ÇAMAN

16.06.2011

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ	11
BÖLÜM I: KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASININ BELİRLEYİCİLERİ	22
1.1. KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASININ İÇ VE DIŞ BELİRLEYİCİLERİ.....	22
1.1.1. <i>Dış Politik Belirleyici Olarak Sovyet Öncesi Kazakistan ve Kazak Tarihi</i>	23
1.1.2. <i>Dış Politik Belirleyici Olarak Sovyet Dönemi</i>	29
1.1.3. <i>Fosil Enerji Kaynakları</i>	30
BÖLÜM II: KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASI ANALİZİ	42
2.1. KAZAKİSTAN’IN RUSYA FEDERASYONU İLE İLİŞKİLERİ	42
2.2. KAZAKİSTAN’IN ÇİN İLE İLİŞKİLERİ.....	48
2.3. KAZAKİSTAN – BATI İLİŞKİLERİ	56
2.4. KAZAKİSTAN TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....	57
BÖLÜM III: KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASINDA KURUMSAL İLİŞKİLER	61
3.1. BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU	61
3.2. AVRASYA EKONOMİK TOPLULUĞU	63
3.3. KOLEKTİF GÜVENLİK ÖRGÜTÜ.....	64
3.4. ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI	67
SONUÇ	75
KAYNAKÇA	78

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
AVET	:	Avrasya Ekonomik Topluluğu
BDT	:	Bağımsız Devletler Topluluğu
BTC	:	Bakü Tiflis Ceyhan Petrol Boru Hattı
CPC	:	Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu
ÇHC	:	Çin Halh Cumhuriyeti, Çin
KIO	:	Karachaganak Integrated Organization
KZ	:	Kazakistan
NATO	:	Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması
RF	:	Rusya Federasyonu, Rusya
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TPAO	:	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

Tezin Başlığı: Belirleyici Faktörler ve Temel Yönelimler Ekseninde Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Dış Politikası	
Tezin Yazarı: Marina Çaman	Danışman: Doç. Dr. Kenan Dağcı
Kabul Tarihi: 1. 7. 2010	Sayfa Sayısı: 102
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler	Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
<p>Sovyetler Birliği (SSCB) 1991 yılında dağıldıktan ve tarih sahnesinden çekildikten sonra, Türkiye'yi yakından ilgilendiren Orta Asya coğrafyasında müstakil, bağımsız devletler ortaya çıktı. Bu devletler, SSCB döneminde Birlik Cumhuriyeti ya da SSR adıyla anılan ve merkezi Sovyet hükümeti yönetimi ardı sıra yönetsel olarak bütünlük arz eden, sınırları belirli federal unsurlarken, beklenmedik şekilde uluslararası ilişkiler aktörü haline geldiler. Kazakistan, gerek sahip olduğu kara ülkesi (teritoryal genişliği) bakımından, gerekse de sahip olduğu stratejik hammadde kaynakları açısından, bağımsızlığını kazanan 15 eski Sovyet cumhuriyeti arasında güç potansiyeli bakımından Rusya Federasyonu'ndan (RF) sonra ikinci sırada gelmektedir. Dahası Kazakistan RF ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasındaki konumu ile ve Avrasya'yı kuzeyden Avrupa ile bağlayan coğrafi konuşlanışı itibarıyla jeostratejik bakımdan küresel önemi haiz bir ülkedir. Aynı</p>	

zamanda Kazakistan ülkeye adını veren Kazak halkının Türk dil ailesine mensup bir dil olan Kazakçayı anadil olarak konuşması sebebiyle de özellikle Türkiye ve Türkî cumhuriyetler açısından ayrıca bir öneme sahiptir.

Sahip olduğu jeopolitik konum ve petrol ve doğalgaz başta olmak üzere hammadde kaynaklarının zenginliği, Kazakistan'ı diğer Sovyet ardılı ülkelerden ayrıcalıklı bir hale getirmektedir. Dünya petrol ve doğalgaz rezervleri azalırken fosil enerji talebinin her geçen gün artması, dünya fosil enerji kaynağı toplamının ciddi bir oranına sahip bulunan Kazakistan'a 1991'den bu yana gerek küresel aktörlerce, gerek bölgesel güçlerce, gerekse de komşuları bakımından büyük önem affettikleri bir aktör haline getirmiştir. Bunun yanında giderek gelişen ekonomisi ve görece iyi hayat standartları ve kişi başı düşen milli gelir düzeyi ile Kazakistan Orta Asya'da tartışmasız en belirleyici yerel aktör konumuna yükselmiş bulunmaktadır.

İzleye geldiği dış politika stratejisi ile multi vektörel bir dış politika stratejisi takip eden Kazakistan, aynı zamanda hem RF ile stratejik derinlikteki ilişkilerini devam ettirmekte, hem de Batılı ülkelerle ilişkilerini geliştirme stratejisini izlemektedir. ÇHC de Kazakistan dış politikasında ayrıcalıklı bir konuma yükselmiş durumdadır. Bu ülke ile özellikle ekonomik alanda ilişkilerini derinleştirmekte olan Kazakistan, demografik dezavantajlı konumunu RF ile ilişkilerini devam ettirerek dengelemektedir.

Tezin temel araştırma konusu, bu dış politika stratejisinin başarılı olup olmadığının değerlendirilmesidir. Özel olarak üstünde durulan sorunsal, takip edilen dış politika yaklaşımının nedenlerinin anlaşılması, varsa mevcut diğer alternatiflere göre neden hâlihazırda devam eden dış politikanın Kazak karar alıcılar tarafından tercih edildiğinin araştırılması, bu dış politikanın olumlu ve

olumsuz boyutlarının ayrıntılı olarak ele alınmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Dış Politika, Orta Asya ve Kafkaslar, Kazakistan Dış Politikası, Avrasya

Thesis Title: Kazakhstan's Foreign Policy after the Independency in View of Determinants and Main Orientations	
Thesis Author: Marina Çaman	Advisor: Doç. Dr. Kenan Dağcı
Date of Acceptance: 1. 7. 2010	Total Number of Pages: 102
Department: Uluslararası İlişkiler	Field of Study: Uluslararası İlişkiler
<p>In Central Asia which is a region in that Turkey is highly interested emerged after the disintegration of the Soviet Union (UDSSR) new independent states. While these states which were called as the Union Republics or as SSR's were during the Soviet period quasi federal units of the UDSSR with clearly defined territories, they became unexpectedly actors of international relations. Kazakhstan is among all other 15 new independent post Soviet states in terms of its territory, of the reserves on fossil energy reserves and potential power after the Russian Federation (RF) on the second place. Moreover Kazakhstan has a special importance in terms of its quite relevant geostrategic position between the RF and Peoples Republic of China (PRC) that is connecting Europe with Asia over the northern corridor. Therefore Kazakhstan is important for global affairs. Kazakhstan is also belongs to the Turkic speaking states because of its titular nation which speaks a Turkic language.</p> <p>Kazakhstan has a privileged status among all other post Soviet states in Eurasia</p>	

because of its geostrategic localization and its richness on energy resources like oil and natural gas. Because of the increasing needs in the world and limited reserves, fossil energy has become more strategic and relevant, and Kazakhstan and its relevance has been increasing since the independency in 1991. Both for global powers and regional actors, and for neighboring countries, Kazakhstan has become an important actor. Also its developing economy, relative good life standards and increasing GDP per capita contribute without doubt to its expanding influence and dominating role in the Central Asian region.

Kazakhstan has been following a multi vectoral foreign policy course and realistically continuing its strategic partnership and traditional relations with the RF on one hand, and on the other hand it has been deepening its relations with the West. Also the PRC has reached a privileged position in Kazakhstan's foreign policy. Especially in economic and trade relations Kazakhstan aims to deepen its relations with this country and balance its disadvantaged demographic situation.

The main question of this thesis is evaluating Kazakhstan's foreign policy. Special emphasis is given to the reasons of the foreign policy course that is preferred by Kazakh decision makers since the independency and comparing this foreign policy course with other alternatives and analyzes advantages and disadvantages of this foreign policy.

Keywords: Foreign Policy, Central Asia and Caucasus, Foreign Policy of Kazakhstan, Eurasien

ÖNSÖZ

Bu tezin ortaya çıkışında birçok faktör rol oynadı. Bunlar içinde en başta geleni elbette benim bir Kazakistan yurttaşı olmam ve bu nedenle tezin araştırma konusuna doğal bir ilgimin olmasıdır. Diğer bir neden, daha doğrusu bir fırsat, eşimin görevi nedeniyle 2010–2011 döneminde uzun süreli olarak Kazakistan’da ikamet etmem ve bu süre zarfında Kazakistan Milli Kütüphanesi’nde ve bazı Kazak üniversitelerinin kütüphanelerinde araştırma yapma fırsatımın olmasıdır.

Tezin gerek konu belirlenme aşamasında, gerekse de araştırma ve yazım aşamalarında bana özellikle mesafesel sorunların ortaya çıkardığı zorluklara rağmen daima destek olan ve en iyi şekilde danışmanlık yapan değerli hocam Doç. Dr. Kenan Dağcı’ya teşekkürü bir borç bilirim. Kendisinin değerli destekleri ve yönlendirmeleri olmaksızın bu tezin başarılı olması söz konusu olamazdı. Aynı şekilde, her zaman tezle ilgili sorunlarımı paylaşabildiğim ve desteğini hissettiren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Tuba Taşpınar Dağcı’ya da minnettarım.

Özellikle değinmem gereken kişilerin başında değerli hocam ve Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı ve benim de öğrencisi olduğum Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Ali Rıza Abay gelmektedir. Kendisi hep örnek alacağım idarecilik ve hocalık görevlerini daima öğrencisi lehine kullanma erdemini benim öğrenciliğimin kayıt aşamasından tez savunmasına kadar olan tüm etaplarında gösterdi.

Değerli hocam Doç. Dr. Tuncay Güloğlu ise Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Yardımcısı sıfatı ile benim Kazakistan’da bulunduğum süre zarfında Türkiye’de

bulunmamamdan dolayı şahsen gerçekleştiremediğim fakat öğrencilik haklarımın korunması ve periyodik olarak uzatılması sorunlarında daima destek olarak bu tezi savunma aşamasına gelmeme katkı sağladı. Bu vesile ile kendisine teşekkür etmek istiyorum.

Bu tezin yazılmasında fikri düzeyde daima katkılarını sunan ve yardımcı olan değerli hocam, Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM) Başkanı Sayın Prof. Dr. Bülent Aras'a da şükranlarımı sunmayı borç bilirim. Kazakistan'da araştırma yaptığım süre zarfında bana desteklerini esirgemeyen, burada adını tek tek anamayacağım pek çok hocama, akademisyene ve kütüphane görevlisine de teşekkür ederim. Onların destekleri ile tezin otantik olması ve Kazak algısını daha doğru olarak ifade etmesi sağlanmış oldu.

Burada adını anmadan geçemeyeceğim isimlerin başında gelen, Almatı Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sabri Hizmetli'ye, bu üniversitede Öğretim Görevlisi olarak iki dönem görev yaptığım 2010–2011 akademik yılında tez yazım aşamasında gösterdikleri anlayıştan dolayı müteşekkirim.

Son olarak bu tezin ortaya çıkışında gerek akademik, gerekse de ailevi olarak her türlü desteği vermeye çalışan eşim, Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak – Türk Üniversitesi Almatı Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. M. Efe Çaman'a teşekkür ederim.

Marina ÇAMAN

16 Haziran 2011

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın nasıl yapılandırıldığı, hangi bilimsel sistemden istifade ettiği ve hangi kuramsal çerçeveye oturduğu izah edilmeye çalışılacaktır. Araştırmacı uluslararası ilişkiler bütününe bir kesitini incelerken sistematize etmeli, rasyonel olarak takip edilebilir ve mümkün olduğunca objektif bir yapıyla analiz edebilen ve hepsinden önemlisi gerçeğe yakın, deskriptif ve analitik öğeler arasında denge kuran bir yaklaşım geliştirmelidir.

Bu tezde neorealist Münih Okulu'nun kümelenme (konstelasyon) analizi adı verilen entegratif kuramsal konsepti ana teorik çatıyı oluşturmaktadır. Bu yaklaşım Hans Morgenthau'nun öğrencisi olan Alman Siyaset Bilimci Kindermann'ın Münih Ekolu olarak da bilinen analitik neo-realist yaklaşımıdır.

Kümelenme veya sinoptik metot analizi zamansal ve bölgesel olarak genel uluslararası sistemden ayrılmış bir bölgeye yoğunlaşır. Bu tezde yoğunlaşılacak bölge, genelde Avrasya, özelde ise Orta Asya alt sistemidir. Sinoptik metoda göre aksiyon sistemleri olarak görülen devletlerarasında ilişkiler bir ilişkiler sistemi olarak kavranmaktadır. Kümelenme içerisinde ana aktör olan devletler kendi aralarında etkileşimlere girerler ve konstelasyonun bir dinamiği ortaya çıkar. Öyle ki bu dinamik çoğu zaman devletlerin kontrolü dışında oluşur. Kısaca, ortaya çıkan bütünlük bir bakıma tek tek aktörlerin toplamından daha fazla bir anlam taşımaktadır.

Neorealizm ise yapısal anlamda *anarşik bir uluslararası sistemin* var olduğu öne sürülmektedir. Uluslararası ilişkiler sadece devletlerin aksiyonları bütünü olarak algılanamaz. Sistemi oluşturan öğeler – ilke olarak ulus devletler – varlıklarının devamını sağlama, güvenliklerini temin etme, bağımsızlıklarını elde etme ya da koruma gibi hedeflere ulaşmak için çaba harcamaktadırlar. Bu, ulus devletlerin kendi

kendilerine çıkarlarını kabul ettirmeye yönelik bir çabayı zorunlu kılmaktadır. Bu durumda uluslararası sistemde sistemi oluşturan birimler arasında sürekli bir mücadele ortamı ortaya çıkmaktadır. Bu mücadele ortamında devletlerin güçlerine göre değişik formlar, Kindermann'ın nitelemesi ile değişik konstelasyonlar oluşmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sistem devinim halindedir ve bir süreç olma durumu arz etmektedir. Meyers'in nitelemesi ile uluslararası sistem tıpkı pazarın firmaları etkilemesi gibi ulus devletleri etkilemektedir.

Demek ki salt sistemi oluşturan birimler sistemi etkilememekte, oluşan sistem de sistemi oluşturan birimleri etkilemektedir. Bu yeni yorum, klasik realizmin varsayımlarından önemli bir sapma olarak yorumlanabilir. Uluslararası sistem bir bütün olarak kabul edilirse, Kindermann bu sistemin daha küçük *alt* sistemlerden oluştuğu-nu ileri sürmektedir. Hegelyan bir bakışla sistemin parçalara ayrılarak analiz edilmesi ve parçaların tek tek rolleri, işlev ve özellikleri, sistemin bütününe etkileri gibi kriterler altında incelenerek sistemin daha iyi anlaşılması hedefi Kindermann'cı neorealist yaklaşımda ön plana çıkmaktadır.

Ayrıca klasik realizmde devletler içyapıları sorgulanmaksızın birer aksiyon birimi olarak kabul edilirken, neorealizm aksiyon birimlerinin içyapılarıyla birlikte (sistem) ele alır. Bu anlamda tekil-merkezcil – *monozentrisch* – sosyo-politik bir sistem kısmi öğelerden oluşan ve amaç birimi olarak kendini gösteren toplumsal bir oluşumdur. Sistemi oluşturan öğelerin birbirleriyle ve bütünün kendisiyle olan ilişkileri, iletişim, etkileşim ve karşılıklı işlevsel bağımlılık ve tamamlama bazında gerçekleşir. Sistem, etrafındaki çevreden soyut bir tekil öğe olarak ayrılabilme ve ondan etkilenme, aynı zamanda çevreye etkide bulunma özelliğine sahiptir. Sistem öğeleri işbölümü ilişkisi içerisinde belirli görev ve işlevleri yerine getirirken, sistemin yapısı parça öğelerin amaca yönelik düzenlenişinden oluşur.

Uluslararası sistemi oluşturan birimler de sistemdir. Bu anlamda sistem, içeriden ve dışarıdan gelen enformasyonları değerlendirerek karar alan ve temel görevi sistemin varlığını sürdürmeyi sağlamak olan merkezi bir yürütme organına sahiptir (hükümet). Bu tekil merkezci yapılanmış aksiyon birimi sistemi dışında, genel çevreyi oluşturan sistem dünya politikasıdır. Dünya politikası, tekil merkezci sistem kavramının tersine kapalı olmayan nitelikte (açık) ve çok merkezli – *polizentrisch* –, merkezi anlamda örgütlü bir yürütme organına sahip olmayan bir sistemdir. Bu çok merkezli uluslararası sistem, tekil merkezci yapılanmaya sahip aksiyon sistemleri ve bunların oluşturdukları grupların arasındaki birlikte var oluş, karşılıklı bağımlılıklar ve karşılıklı etkileşimlerden – *Interaktion* – oluşur.

Kindermann tarafından sinoptik metot veya konstelasyon analizi olarak nitelendirilen analiz yöntemi, karmaşık bir bütünü parçalarına (alt-sistemlere) ayırarak, bu parçaların her birinin yapısını, özelliklerini ve aralarındaki etki ilişkisini, yani aralarındaki karşılıklı bağımlılık ve interaksiyonları araştırarak bütünü anlamaya ve açıklamaya çalışan bir analiz metodudur. Sinoptik terimi Yunanca *synopsis* sözcüğünden türetilmiştir ve bütünün parçalarının her birinin birlikte değerlendirilmesi, ele alınması anlamına gelir. Araştırılacak bütünün parçalarının seçimi, bu parçaların bütün için taşıdığı önem derecesi bağlamında ortaya atılan hipotezler bazında gerçekleşir.

Sinoptik metodun teorik kökleri Kindermann'ın da hocası olan ve savaş sonrası Alman Siyaset Bilimi'nin başta gelen kurucularından ve öncülerinden olan Arnold Bergstraesser'in çalışmalarına dayanmaktadır. Bu metodun dayandığı temel varsayım, politik görüngüleri bü-tünsel olarak incelenmesi gerekliliğidir. Özellikle de iç ve dış politik görüngüler karşılıklı bağımlılıkları göz önüne alınarak incelenmelidir. Münih Ekolüne göre sinoptik analiz metodu olmaksızın tümdengelimci yaklaşımla son derece karmaşık yapıda olan uluslararası

konstelasyonları bilimsel olarak analiz etmek olanaklı değildir. Bütünü oluşturan her bir par-çanın çözümlenmesiyle ulaşılan bilgisel birikim, yalnızca yeni bilgi parçalarının ortaya çıkarılması ve sınıflandırılması anlamına gelmez. Aynı zamanda bu toplam bilgilerin genel bütün bazında entegre edilerek değerlendirilmesi ile elde edilen *sentez*, bilgi parçalarının toplamından daha fazlasıdır. Bu bağlamda Kindermann'a göre "sinoptik Siyaset Bilimi" bir *entegrasyon bilimi* olarak anlaşılmalıdır. Bu entegre edici disiplinin görevi, politik davranışın, sistematik, çağlar üstü (transepoçal) ve kültürler arası karşılaştırmaları ve çözümlemeleriyle – sosyal bilimsel anlamda – tipolojik bilgilere ulaşmaktır.

Analizde araştırmacı karmaşık yapıdaki gerçek kitlelerini eşdeğer beş tanısal soru alanında araştırır ve yapılandırır. Bu beş soru alanına şu çift kutuplu analiz kategorileri tekabül eder:

1. Sistem ve karar
2. Çıkar ve güç
3. Persepsiyon (algılama) ve gerçek
4. Çatışma ve işbirliği
5. Norm ve fayda
6. Sinopsis (Birleştirim)

Bu kavram çiftlerinin operasyonelize edilmesi, aynı konstelasyonun değişik açılardan ve farklı yöntemlerle araştırılması ve sonunda bu yöntemle elde edilen her bir sonucun bir senteze veya sinopsise korelasyonu anlamına gelir Kindermann, Gottfried – Karl, s. 19-43) .

Sistem ve karar alma etabında uluslararası aksiyon sistemleri (devletler, ittifaklar, çokuluslu şirketler vb.), yapıları, işlevleri ve özellikle de dış politik karar oluşturma süreçleri ile alt-sistem olan dış politik karar merkezleri arasındaki etkileşim ve ilişkiler bazında analiz edilir. Karar alma süreci ve karar merkezleri, devletlerde sürekli olarak toplum ve devlet içi bir gerilim alanı ile sistem dışından gelen uluslararası etkilere tabidir.

Çıkar ve güç diğer bir aşamadır. Çıkarlar, politik davranışa yön verici nitelikte ve potansiyel olarak aksiyona neden olan belirleyicilerdir. Bu karakterleriyle çıkarlar uluslararası ilişkilerde konstelasyon yapılarını doğrudan belirleyici özellik taşıyor ve örneğin ortak çıkarlar söz konusu olduğunda işbirliğine yol açar, çıkar zıtlıklarında ise çatışma davranışını tetikler. Çıkar kavramını güç kavramından ayırarak ele almak olanaksızdır.

Güç de çıkarlar bağlamında uluslararası aksiyon sistemlerinin davranışlarında önemli role sahiptir. Çıkarların oluşmasında reel ya da potansiyel güç durumu ile aksiyon sistemleri arasındaki güç ilişkisi belirleyicidir. Güç kavramı politik, ekonomik, askeri ve ideolojik bağlamlarda ele alınabilir ve aslında tüm bu bağlamlarda ortaya çıkan ve şekillenen bir toplamdır. Konstelasyon içerisinde güç her zaman görecelidir; yani hep konstelasyonda yer alan başka aksiyon sistemleriyle karşılaştırıldığında analizde bir anlam ifade edebilir. Dolayısıyla konstelasyonu oluşturan bütün katılımcı aksiyon sistemleri, çıkar ve güç perspektiflerinden çözümlenmeye dâhil edilmelidir (Kindermann, s. 44).

Bir diğer aşama da algıdır. Devletlerin ve diğer sistemlerin karar alıcı merkezlerinin uluslararası durum değerlendirmeleri daima öznedir. Konstelasyonun realitesi buna göre katılımcı sistem karar alıcılarının her biri tarafından farklı ve öznel, dahası kimsen doğru kimsense yanlış algılanır. Bu farklı realite algılamalarının belirleyicilerinin başında, aksiyon sistemlerinin karar alıcıların her birinin farklı

tarihsel deneyimleri ve öğrenme süreçleri ve dünya görüşleri gelir. Bir konstelasyonda politik karar alıcıların öznel algılama ve değerlendirme biçimleri, kendilerinin konstelasyon içindeki politik davranışlarını belirleme ve üretme anlamında önem taşıdığından, karar alıcıların bu öznel yönelimlerinin belirleyici unsurlarını araştırmak ve böylelikle konstelasyondaki her bir aksiyoncunun gelecekte beklenebilir davranışını daha iyi anlaşılır kılmak gerekir.

Algı kavramı birincil anlamda bilinç kontrolü dışındaki enformasyon işleme süreçlerine atıfta bulunur. Bu süreçler sonucunda bilinçte algılanan gerçeğe yönelik imajlar ortaya çıkar. Bilgi, algı ve gerçek kavramları arasında bir bağ vardır. Algılar gerçek hakkında öznel imajlar yaratarak gerçeğin ne olduğu hakkında bize fikir verirler. Dışarıdan gelen enformasyonlar yorumlanır, yapılandırılır ve düzenlenir; böylece enformasyonlar algılayan bireyin dünyaya bakışına tekabül eder. Algılar uluslararası ilişkilerde kullanılan anlamda dış politik çevreden aktörler tarafından gerçek olarak kabul edilen seçici ve öznel durum değerlendirilmeleridir. Oldukça durağandır. Algılar ve bunlardan hareketle oluşan imajlar dış politik karar alma süreçlerinde alınan politik kararlara temel oluştururlar; dolayısıyla da dış politik davranış ve etkileşimlerin de zeminidirler.

Uluslararası İlişkiler'in inceleme konusuna giren somut aksiyonlar, kurumlar, organizasyonlar, ilişkiler optik anlamda – yani gözleme dayalı olarak – değerlendirilemez ve bütünsellikleri kapsamında 'yaşanarak' incelenemez. Sosyal alan olarak adı geçen konular düşünce süreçleri ve tasavvurlarla kavranabilir. Buna göre örneklemek gerekirse devletler, hükümet sistemleri, siyasal partiler, devrimler, ittifak yapıları veya uluslararası krizler salt tasavvur edilerek kavranabilir. Hem gerçeğin oluşturulması, hem de gerçeğin değiştirilmesi söz konusudur. Gelen enformasyonlar bir algı filtresinden geçer. Ortada parçalardan oluşan bir bütünlük vardır. Bu parçalar bir bilgi içeriği, görüş, değerlendirme vb. unsurlardır; bunların bir araya gelişiyle

bütün oluşur. Algılama oluşturma süreci dışarıdan gelen bilgilerin (enformasyonların) bilgiyi alanın bilgi sisteminde anlamlandırılmasını, yapılandırılmasını, düzenlenmesini etkiler. Böylelikle öznel tasavvur imajları oluşur (Kindermann, s. 26–35).

Sosyal etkileşimlerde ortaya çıkan sosyal gerçeklik bir singularite (tekillik) olamaz. Buna göre durumlar – bir fotoğraf karesi gibi – aynı ve objektif bir gerçeklik olamazlar, aksine ortada ancak tuvaldeki bir resmin varlığından söz edebiliriz. Tablolar fotoğraftan farklı olarak, yorumlanmak durumundadır; aynı resimden farklı şeyleri algılamak ve anlamak olanaklıdır. Sosyal gerçeklik de insanın katılımı, interaksiyonları ve davranışlarının tetiklediği davranışlar zinciri olarak oluştuğundan, sosyal ilişkiler ağının üyesi veya katılımcısı farklı taraflarca, çeşitli biçimlerde algılandığından, tıpkı bir resim gibi yoruma açıktır. Algılandıkça karşı tarafta algı yaratır, oluşan her yeni algı yeni bir sosyal (re)aksiyon olarak başka bir adrese yönelir, sonuçta o da başka bir algı oluşturur. Bu sarmal son derece karmaşık sosyal gerçekliği oluşturur.

Konstelasyonda farklı motivasyonlara ve farklı etki güçlerine sahip aksiyon birimleri, konstelasyonda kuvvetler arası bir durum ortaya çıkarır. Bu kuvvetler arası durumdan kaynaklanan dinamik kendisini çeşitli çatışma ve işbirliği formları ve fazları olarak gösterir. *Uluslararası çatışma* davranışı, aksiyon birimleri arasında algılanan çıkar farklılıklarına dayanır. Eğer bu çıkar farklılıkları yalnızca potansiyel ve latent değil, aynı zamanda reel ve bu bakımdan da davranışa yön verici nitelikteyse, aksiyon birimleri arasında değişken formlarda amaçsal rekabetler olarak ortaya çıkan etkileşim süreçlerine neden olur. Çatışma formları gerilimlerden, krizlere, krizlerden sınırlı veya sınırsız savaflara çeşitlilik gösterir. Aksiyon birimleri, zaman-araç ilişkileri ve bunlara tekabül eden uygun çatışma stratejileri çerçevesinde kendi *iradelerini* rakiplerine tamamen veya kısmen kabul ettirmeye çalışırlar. Analizcinin

görevi, konstelasyonda yer alan her bir aksiyon biriminin çatışma stratejilerini, aralarındaki etkileşimleri ve yan belirleyici davranış fak-törlerini de göz önüne alarak, önceden belirlenmiş çıkar, güç ve persepsiyon yapıları bağlamında araştırmak ve çözümlenektir. Kindermann Morgenthau'nun savını onaylayarak, devletlerarası çatışmaların konstelasyonda sıklıkla bir devletin *statükoyu* değiştirme amaçlı stratejiler izlemesi ve diğer devlet ya da devletlerin statükoyu koruma yanlısı dış politika davranışında bulunması durumunda ortaya çıktığını savunur. İş-birliği davranışı da aynı prensiplere dayanmaktadır. İşbirliği davranışının oluşabilmesi için, konstelasyonda bulunan aksiyon birimleri arasında güçsel, askeri, ekonomik, rekabetsel vb. *ortak avantajların* bulunması gereklidir. Analizci hangi aktörün hangi aktör-le neden ve nasıl rekabet ettiğini ya da işbirliğine gittiğini, aktörlerin karar alıcılarının beklentilerinin, korkularının ve – kısa, orta ve uzun vadeli – hedeflerinin ne olduğunu, karar alıcıların hedefleri doğrultusunda hangi stratejileri ve taktikleri kullandığını, konstelasyona katılan sistem birimlerinin karar alıcılarında hangi latent ve açık persepsiyon (algılama) çelişkilerinin var olduğunu ve bunların konstelasyonun gelece-ęi açısından olası sonuçlarını analiz ederek ortaya koyması ve de tüm bu analizleri ortak bir paydada değerlendirerek genel sonuçlara varmaya çalışması gerekir.

Kindermann *norm* kavramıyla uluslararası alanda kabul gören “olması gerekenleri” göreceli olarak belirleyen kurallar bütününe kasteder. Özellikle uluslararası hukuk, devletler hukuku, ideolojik ve ahlaki normlar toplamı bu kuralları oluşturur. Her bir uluslararası aktörün dış politik davranışı çok boyutlu ve uluslararası antlaşmalar ile genel kabul gören ve kodifiye edilmiş – yazılı hale getirilmiş – veya içtihatlaşmış – genel kabul gören davranış beklentileri – uluslararası hukuk kuralları bazında şekillenen bir norm sistemine bağımlıdır. Her bir uluslararası konstelasyonun kendine

özgü bir norm sistemi mevcuttur. Var olan normlar da – örneğin antlaşma içerikleri – konstelasyondaki aksiyon birimlerince farklı yorumlanabilir.

Tablo 1. (Çaman: 2007)

TABLO 1*. KONSTELASYON ANALİZİ		
Koşullar: Tarihsel bilgi; bölgesel ve zamansal sınırlama; temel problem yapılarının tanımlanması; uluslararası etkilerin araştırılması		
Neo-realizmin Analitik Temel Kategorileri	Kısım Analizlerinin Soru Hedefleri	Kısım Analizlerinin Metotsal Alanları
a- Sistem ve Karar	Sistem karakteri, katılımcı sistemlerin irade oluşumu süreçleri ve karar alıcıları	Sistem teorileri, yönetim ve karar teorileri
b- Persepsiyon (algılama) ve Gerçek	Persepsiyon içerikleri; davranışların persepsiyonlara bağlı olması, persepsiyonların ve durum analizlerinin farklılıkları ve özellikleri	Sosyal psikoloji, persepsiyon ve iletişim teorileri
c- Çıkar ve Güç	Hedef, amaç ve amaç-araç bağlantıları, motivasyonlar, kabiliyetler, konstelasyon içerisindeki aksiyon sistemlerinin çıkar ve güç konularının yapılanması ve karşılıklı bağımlılığı	Çıkar, güç ve denge teorileri
d- İşbirliği ve Çatışma	İşbirliği ve çatışma davranışının çıkarlara bağımlı formları ve aksiyon sistemlerinin genel davranış stratejileri	Aksiyon, ittifak, entegrasyon, barış, kriz ve çatışma teorileri
e- Norm ve Fayda	Yönetimsel rol ve fıkırsel ve bir yandan yerine getirilmesi gereken normların (ahlak, hukuk, ideoloji) karşılıklı (gerilim) ilişkisi, diğer yandan pragmatik fayda durumu. Konstelasyon içerisinde ve konstelasyonla ilgili hukuk ve norm durumlarının yorumu	Uluslararası Hukuk, siyasi ahlak, siyasal fikirler tarihi, ideoloji eleştirisi, bilgi sosyolojisi
Sinopsis (a - e arası) kısım analizlerinin korelasyonu ve	Tümsel açıdan değerlendirici bilgi ve tüm konstelasyonun kısımsal komponentlerinin karşılıklı etkileşimlerinden oluşan etkisel bağımlılık ilişkisini özellikle değişime neden olan faktörleri ve uluslararası koşulları da göz önünde	Uluslararası politikanın karşılaştırmalı sistem teorileri;

sonuç entegrasyonu ile bilgi edinimi	bulundurarak yapılandırma	Disiplinler arası araştırma metotları
--------------------------------------	---------------------------	---------------------------------------

Kindermann uluslararası normları *politik ahlak* olarak betimler. Politik ahlak çeşitli biçimlerde dış politik davranışın belirleyicilerinden biri olabilir. Örneğin çatışmalardan kaynaklanan devletlerin başka devletlere zarar verme olgusunu engelleyebilir ya da kısıtlayabilir.

Konstelasyon analizinin son etabında, yukarıda özetlenen tanısalsoru alanlarının her birinden çözümlenmeler sonucu elde edilen bilgi birikimleri, ortaya çıkarılan sonuçlar ve koyulan tanımlar, birbirleriyle bir korelasyon ilişkisi içerisinde bütünsel olarak değerlendirilir ve *nedensel* (kausal) olarak açıklanabilir hale getirilen bir etki bağlantısı bütünlüğüne entegre edilir. Analiz başlangıcında konstelasyonu, her bir katılımcı aksiyon sisteminin karar alıcılarının perspektifinden değerlendirmekle görevli analizci, sinopsis aşamasında kendi görüş ve değerlendirmelerini geliştirir ve açıklar (Kindermann, s. 40 – 77).

Bu tezde cevaplanması istenen temel soru, Kazakistan dış politikasının, bağımsızlığın kazanılmasının ardından ne şekilde, hangi önceliklerle, nasıl çıkar tanımlamaları ve algılarla, hangi dış ve iç belirleyici faktörlerin etkisinde, nasıl bir gelişim ve dönüşüm takip ederek, hangi karar alıcıların şekillendirmesiyle yapıldığının betimlenmesi ve analiz edilmesidir.

Bu bağlamda tezde tarihsel dinamikler, uluslararası sistem ve alt sistem ile tek tek aktörlerin Kazakistan devletinin dış siyasi davranışına etkileri incelenmektedir. Gerek Sovyet öncesi Kazak halkı ve devletlerinin özet olarak analize dâhil edilmesi, gerekse de SSCB döneminde şekillenen demografik durum ve bunun öne çıkardığı dış siyasi davranış kalıpları ve ikili ve çoklu ilişkilerdeki etkisi incelenmektedir.

Özellikle Kazakistan devletinin müstakil bir uluslararası hukuk süjesi haline geldiği 1991 yılından sonraki dönemde içinde bulunduğu jeopolitik gerçekliğe uyum adına nasıl bir strateji ortaya koyduğu, diğer önemli bir sorudur. Demografik olarak 1,5 milyara yaklaşan nüfusuyla ÇHC ve 200 milyona yaklaşan nüfusuyla RF gibi iki ekonomik ve siyasi devri arasında konuşlanmış bulunan 16 milyon civarında nüfusa ev sahipliği yapan Kazakistan, bu mevcut koşullarda her iki bölgesel gücü de azami olarak dikkate almaya ehemmiyet veren birçok boyutlu dış politik yaklaşım içerisindedir. Multi vektörel de denilen bu yaklaşım, hem bölgesel manada hem de küresel manada bir denge politikası anlamındadır. Tezde bu dış politika tercihinin olumlu ve olumsuz boyutları ele alınmakta ve gelecekte mümkün olabilecek gelişimler üzerine projeksiyonlarda bulunmaktadır.

BÖLÜM I: KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASININ BELİRLEYİCİLERİ

Dış politika yapımında hem iç hem de dış faktörler rol oynamakta ve dış politik karar süreçlerini bire bir etkilemektedir. Dış politika yapımında sadece aksiyoner yani etkisel kararlar verilmemekte, aslında daha çok iç ve dış gelişmelerin etkisinde kalınarak daha çok reaksiyoner yani tepkisel kararlar verilmektedir. Kazakistan örneğinde de gözlemlendiği üzere iç gelişim ya da durumlar etnik kompozisyon örneğinde karşımıza çıktığı üzere dış politika yapım sürecinin önemli bir köşe taşı oluşturmaktadır. Gene Kazakistan örneğinde gözlemlendiği üzere, 11 Eylül saldırıları akabinde ortaya çıkan uluslararası durum, Kazakistan dış politikasını etkilemekte ve karar alıcıların dış gelişimlere pozisyon almalarını gerektirmektedir.

1.1. Kazakistan Dış Politikasının İç ve Dış Belirleyicileri

Kazakistan Sovyet ardılı ülkeler arasında Rusya'dan sonra en geniş topraklara sahip olan ülkedir. Ülkede 150'den fazla etnik grup ve topluluk yaşadığı genelde literatürde hemen herkes tarafından önemle vurgulanan bir dış politika belirleyicisidir. Özellikle hakim etnisiteler olan Kazaklar ve Ruslar ve bu toplulukların demografik gelişim eğrisi burada üzerinde durulması gereken bir iç belirleyici olarak ön plana çıkmaktadır. Kazakistan bağımsızlığını 1991 yılında elde ettiğinde Kazakların ve Rusların genel nüfus içerisindeki oranları aşağı yukarı birbirine yakın durumdaydı. Rusların etnik Kazaklardan daha etkin ve Rusçanın azami olarak Kazakçadan daha

önemli olduğu bağımsızlığın ilk yıllarında giderek artan Kazakçanın etkinleştirilmesi ve kırsal Kazakların kentsel bölgelere göçü bu demografik durumu değiştirmeye başladı. Kazakların giderek artan milliyetçilikleri Rusların önemli bir bölümünün ülkede kendilerini daha aza değerli hissetmelerine ve bir kısmının da başta Rusya Federasyonu olmak üzere başka ülkelere göç etmeleriyle sonuçlandı. Bu gelişimin paralelinde Rusya'nın Kazakistan'daki potansiyel bir etnik çatışmaya karşı sürekli bir dikkatli gözlemlene tutumu içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmaz. Kazakistan'da artan milliyetçilik ve Kazakçılık Nazarbayev'in dengeleyici tutumu nedeniyle fazla tehlikeli bir hal almadan günümüze kadar etkisini sadece göreceli olarak arttırdı. Rusçanın resmi olarak hala devlet dairelerinde ve kamusal alanda iletişim dili (Kazakçanın ardından ikinci bir resmi dil benzeri statüde) kullanımına tolerans gösterilmesi her ne kadar bazı milliyetçi etnik Kazakları rahatsız da etse, aslında pek çok mülayim Kazakistan vatandaşına göre Nazarbayev'in artıları arasında yer almaktadır. Rus "azınlık" ve Rusça konusu Kazakistan'ın tartışmasız en önemli komşusu Rusya ile olan ilişkilerinde anahtar bir konuma sahiptir.

1.1.1. Dış Politik Belirleyici Olarak Sovyet Öncesi Kazakistan ve Kazak Tarihi

Kazakistan, SSCB ardılı ülkeler içinde sahip olduğu kara ülkesi büyüklüğü bakımından RF ardından ikinci büyük devlettir. Kazakistan toprakları toplam 2,7 milyon kilometre karelik bir büyüklük ile dünyanın en büyük denize kapalı ülkesini oluşturmaktadır. Bu haliyle neredeyse Avrupa kıtasının yarısından daha büyük bir alanı kapsamakta olan Kazakistan, toplam 12000 kilometre sınır uzunluğuna sahiptir. Kazakistan'a sınırdış olan ülkeler sırasıyla 6846 kilometre sınır uzunluğu ile RF,

2203 kilometre sınır uzunluğu ile Özbekistan, 1533 kilometre sınır uzunluğu ile ÇHC, 1051 kilometre ile Kırgızistan, 379 kilometre ile Türkmenistan'dır. Kazakistan topraklarının azami çoğunluğu Asya kıtasında bulunmakla beraber, bir miktar kuzey-batı toprağı Avrupa kıtasında kabul edilmektedir. Bu özelliği ile Kazakistan, Türkiye ve RF ile beraber Avrasyalı olma özelliğini haiz üçüncü ülkedir. Kapsadığı coğrafi alan batıda Hazar Denizi'nden doğuda Altay Dağları'na, kuzeyde Sibiryadan güneyde Türkistan çölleriine uzanmaktadır. Kazakistan topraklarının önemli bir bölümü steplerden (bozkırlardan) oluşmakta, 800000 kilometre kareyi aşan step arazisi ile Kazakistan dünyanın en büyük kuru steplerine sahip ülkesi konumundadır. Bu coğrafi konumu aslında Kazakistan'ın tarihsel olarak bir geçiş ülkesi oluşunun da en önemli nedenidir.

Türkî dillerde Kazak sözüne 15. Yüzyıldan bu yana rastlanmaktadır. Bu kaynaklar Kazak terimini bir boy ya da ulus adı olmaktan ziyade bozkır atlısı olarak kullanmaktadır (Abazov, s.24). Kazak kavramı anlamsal olarak özgür, yiğit, mert gibi anlamlara gelmektedir. Kazak kavramı Türkiye'de bazen Kozak kavramı ile karıştırılmaktadır. Kozaklar ile Kazaklar aynı kavim olmayıp, Kazaklar Türkî bir halk, Kozaklar ise bir Slav halkıdır. (Devlet, 1989).

Kazaklar, VIII. yüzyılda bugünkü Kazakistan topraklarında yaşamış olan Oguz, Kıpçak, Nayman, Karluk, Kimek, Calayır, Argın ve Daglat gibi çeşitli Türk boyları ile 13. yüzyılda bölgeye gelen Mogolların karışmasıyla meydana gelmişlerdir. 15. yüzyılın ortalarından itibaren Jedi Su (Yedi Nehir) bölgesinde yerleşmeye başlayan Kazak boyları, 16. yüzyılın ortalarında Küçük Cüz, Orta Cüz ve Büyük Cüz olmak üzere üç hanlıktan oluşan, yerleşik kültüre geçmemiş olduklarından gevsek merkezi bir otoriteye de sahip olan bir idare yapısı oluşturmuşlardır (Olcott, 1995).

Orta Asya tarihi içinde yer alan Kazakistan tarihinde kuşkusuz en önemli tarihsel olaylardan biri Moğol istilasıdır. Aslında bütün tarihsel dönemlerde Moğollar

tarafından taciz edilen Orta Asya'da özellikle 12. yüzyıldan itibaren yoğun bir Moğol istilası baş göstermiş ve dolayısıyla hem kültürel hem de etnik anlamda önemli bir Moğol etkisi başlamıştır. Kazakistan toprakları Orta Asya'da bu etkiye en açık maruz kalan topraklardır. 14. yüzyılda Timur (Temir ya da Temirlan) Timur devlerini kurmuş, Orta Asya'da kısmen de olsa göreceli bir birlik sağlamayı başarmıştır. 5. ve 13. yüzyıllar arasında süren Moğol istilaları neticesinde Argınlar, Hazarlar ve Karluklar başta olmak üzere muhtelif Kıpçak grupların ve birçok Moğol gruplarının birbirleriyle karışımından bugünkü Kazak etnisitesi ortaya çıkmıştır. Bazı kaynaklar Timur'un Moğol Devletinin de Kazaklarla olan ilişkisine göndermede bulunmaktadır (Subtelny, 1988 Vol. 21 - 1.2). Timur Devleti'nin Timur'un ölümünden sonra oğulları arasında çıkan taht kavgası sonrasında kargaşa ortamına girmesi ile bu devletin görece sağladığı birlik bozuldu ve Orta Asya'da 15. yy başlarında Fergana Vadisi dolaylarında dağınık olarak yaşayan Türkî klanlar Altın Orda Hanı Özbek Han'ın torunu Ebul Hayr Han etrafında toplanmaya başladılar. 1428 yılında Ebul Hayr Han, Orta Asya'yı idaresi altına almayı başardı ve yeni kurulan bu devlete Özbek Hanlığı adını verdi. Ancak bu devletin istikrarı da uzun süreli olmadı. Moğol klanlarından Kalmuklar ve Oyratlar Özbek Devletini tehdit olarak algıladılar ve bu devlete saldırdılar. Bu saldırılar sonucunda giderek zayıflayan Ebul Hayr Han otoritesine karşı ayaklanan bazı gruplara Kazak adı verildi (Saray, 1993). Bu isyancıların büyük çoğunlukla Kıpçak klanlarından oluştuğu kabul görmektedir (Britanica, 1989, cilt 13). Bu Kazaklar kuzeye doğru ilerleyerek bugünkü Kazakistan topraklarına yerleştiler ve orada mevcut bulunan diğer göçebe Moğol ve Türkî klanlarla karışarak büyük oranda bugünkü etnik Kazak topluluğunun temellerini oluşturdular.

16. yüzyıl başlarında Kasım Han yönetiminde Kazaklar bir devlet kurmayı başardılar. 1509-1518 yılları arasında Kazakların Moğol Cengiz Hanın 13. göbekten torunu

olduğuna inandıkları Kasım Han, dokuz yıllık Kaanlık döneminde kurduğu Kazak Hanlığı'nın sınırlarını batıda Hazar Denizi'nden doğuda İrtiş Nehri'nin de ötesinde Altay Dağları'na dek, kuzeyde ise güney Sibiry'a dan güneydeki Fergana Vadisi'ne kadar genişletti. Ancak Kasım Han'ın ölümünden sonra oğulları arasında meydana gelen güç mücadelesinden dolayı yirmi yıl boyunca Kazak Hanlığı giderek zayıfladı. Bu dönemde Kazak Hanlık toprakları üçe bölündü. Ulu Cüz, Orta Cüz ve Küçük Cüz adı verilen klanlar kendi bölgelerinde hâkimiyet kurdular. Bu gruplara bazı kaynaklarda Cüz yerine Orda denmektedir (Capisani, 2000).

Cüzler arasındaki güç mücadeleleri nedeniyle dışa karşı giderek daha büyük bir zafiyete düşen Kazak klanları, 1538 yılında Kasım Han'ın oğlu Hak Nazar Han yönetimi altında birleşti. Hak Nazar Han ve ondan sonra yönetimi devralan Tevekkel Han güney'deki Özbek toprakları aleyhine bir genişleme politikası izlediler. 1556 yılında ise Rusya Çarlığı Kazan ve Astrahan bölgelerini ele geçirerek Kazak klanlarının yaşadıkları topraklara kuzeyden komşu oldu. Güneyde yürütölen genişleme politikası nedeniyle gücünü güneyde yoğunlaştıran Kazaklar, kuzeyden gelen Rus yayılcılığına karşı ciddi bir zafiyet içine düştü. Bunun akabinde 1598 yılında güneydeki Özbek topraklarını fethetmeye çalışsan Kazaklara, kuzeydeki Kazak topraklarından saldıran Rusya ilerlerken, Kazaklar iki cephede savaşmak zorunda kalarak hem güneyde Özbeklere, hem de kuzeyde Ruslara yenilmekten kurtulamadı (Caspiani, 2000). Aynı dönemde doğudan sürekli olarak Moğol tacizlerinden de olumsuz yönde etkilenen Kazaklar, giderek zayıfladı.

Moğollar Kazak topraklarına yönelik taciz ve talan politikalarını daha rahat uygulama fırsatı buldular. Bu nedenle 17. Yüzyıl Kazakların özellikle Ruslar ve Moğollarla sürekli olarak çatışma içerisinde oldukları yıllar oldu (Hambly, 1975). Rusya Çarlık politikaları ise Kazak klanlarını ayrı olarak muhatap alarak klanlar arası mevcut güç mücadelelerinden yararlandı. Moğol saldırılarından bunalan ve artık Moğollara karşı

topraklarını koruyamayan Kazak klanları, özellikle de Küçük Cüz Hanlığı, Ruslarla ittifak yaparak topraklarını garanti altına alma siyasetini tercih etti. 1726 yılında Küçük Cüz klanının lideri Ebul Khayr Han Rusya'ya elçi göndererek Moğol saldırılarına karşı topraklarının korunması talebinde bulundu ve Rus ordularını topraklarına çağırdı. Bunun üzerine Rus Çarlığı Ural ve Or nehirlerinin birleşme noktasında ve son derece önemli stratejik bir yerde Orenburg Kalesi'ni inşa etti. Rusya bu kaleyi hem askeri bir yığınak, hem de Orta Asya topraklarının aşamalı olarak ele geçirilmesi stratejisinin başlangıç noktası olarak kullandı (Clerir, 1990). 18. yüzyılda Rusya Küçük Cüz topraklarını ele geçirmeye başladı.

Orta Cüz sınırlarına dayanan Rus genişlemesine karşı rasyonel ve pragmatik bir direnme siyaseti izleyen Orta Cüz klanının lideri Abılay Han'ın ölümünden sonra Rus askeri unsurları giderek Orta Cüz topraklarına da sirayet etmeye başladılar. Rusya'nın yanında Orta Asya'daki Kazak klanlarının yaşadığı topraklara göz diken Çin de bu topraklar aleyhinde bir genişleme stratejisi takip etmeye başladığından, Abılay Han pragmatik olarak her iki yayılmacı ile diğerinin aleyhinde ittifaklar kurarak yayılmaları ve toprak kayıplarını engellemeye çalıştı. Orta Cüz'ün Abılay Han sonrasında yönetime gelen Hanları da benzer bir siyaset izlediler ve kısmen başarılı olarak Rus yayılmacılığını geciktirebildiler. Ancak Abılay Han'ın ardılı olan Bökey Han ve Veli Han'ın ölümlerinden sonra Orta Cüz de kendi içinde patlak veren siyasi bölünmeler ve güç kavgaları nedeniyle bölündü ve Rus etkisine karşı daha büyük bir zafiyet içine düştü (Golden, 2011). 1819 sonrasında Rusya Çarlığı Orta Cüz topraklarında da kontrolü sağlayabildi.

Büyük Cüz klanı ise diğer soydaşlarıyla benzer siyasi sorunlar nedeniyle zafiyet içerisindeydi. Gerek Çin saldırıları, gerek Moğol tacizleri gerekse de Rusya'nın yayılmacı siyaseti nedeniyle bu klana mensup olanların bazıları daha güneye ilerleyerek ve bu saldırılardan kaçarak Taşkent ve Hokant Hanlıklarının himayesine

girdiler. Doğudan Çinliler, kuzeyden ise Rusların işgaline uğrayan Ulu Cüz klanı da toprakları üzerindeki kontrolü sağlayamadı.

1847 yılında Ruslar bugünkü Kazakistan topraklarının tamamı üzerinde mutlak hâkimiyetlerini sağladılar. 1863'te Orta Asya'da Rusya'ya bağlı bir "Türkistan Genel Valiliği" kuruldu. Kazak toprakları resmi olarak Rus Çarlık toprağı statüsüne girdi. Türkistan Genel Valiliği dâhilinde bulunan Kazak toprakları ise "Kazak Kırgızları" bölgesi oldu. 1900'lerin başlarından itibaren Kazak topraklarına Rus göçü ivme kazandı (Sabol, 2003). Burada Rusya'nın izlediği strateji yanında Kazakların göçebe olup yerleşik kent hayatında olmamaları da belirleyici rol oynadı (Happel, 2010). 1906 yılında Rusya Toprakları ile Kazak toprakları arasında demiryolu bağlantısının tesisi ile birlikte bölgenin demografik, kültürel, siyasal ve ekonomik geleceğinde Rus etkisi giderek daha fazla hâkim konuma geçmeye ve bu konumu perçinlemeye başladı (Happel, 2010).

Birinci Dünya Savaşı döneminde Rus Çarlık ordularının gereksinimlerini karşılayabilmek üzere Kazakistan coğrafyasından büyükbaş hayvanlara el konulması ve birçok Kazak'ın cephe gerisinde görevlendirilmesine karşı hızla büyüyen tepkiler kısa zamanda bir direniş hareketine dönüştü (Hambly, 1975). Aslında Rusya'nın diğer bölgelerinde ve etnik Rusların yaşadıkları Rus topraklarında da Çarlık politikalarına ve feodal Rus ekonomik sistemine karşı tepkiler vardı. Bu tepkiler 1917 yılında meydana gelen ve Lenin'in lideri olduğu devrimin koşullarını hazırlayarak Kazakistan'ın tarihini de etkilemişti. Nitekim 1917-1920 yılları arasında eski Kazak Cüzleri bir araya gelerek Alaş Orda adlı bir hükümet ilan ettiler. Bu devletin başkenti Semey ve ilk devlet başkanı Alikhan Bokeikhanov oldu. Ancak 1920 yılında yeni kurulan SSCB ve Sovyet yönetimi bölgeye yeniden hâkim oldu ve Kazakistan'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri dönemi başladı.

1.1.2. Dış Politik Belirleyici Olarak Sovyet Dönemi

26 Ağustos 1920'de, Kazak-Kırgız ayırımı gözetilmeden Otonom Sovyet Sosyalist Kırgız Cumhuriyeti kurulmuştur (Olcott, 1995). Kazakistan, Nisan 1925'te Kazak Otonom Cumhuriyeti adını almış, Aralık 1936'da da SSCB içinde Cumhuriyet statüsü kazanmıştır.

1932 yılında meydana gelen büyük kıtlık sonucu bir milyona yakın Kazak hayatını kaybetmiş, çok sayıda etnik Kazak, Çin, Moğolistan ve Afganistan'a göç etmek durumunda kalmıştır (Hambly, 1975). Öte yandan, 1929 yılında Sovyet merkezi hükümeti tarafından başlatılarak, otoriteryan bir uygulama ile 1937'de tamamlanan tarımda kollektivizasyon politikaları, Çin ve Afganistan'a etnik Kazakların göçünü hızlandırmıştır. Göçebelerin yerleşik düzene zorlanmaları, 5 yıllık sanayileşme planı ve Kültürel Devrim, Kazak yaşantısını önemli ölçüde değiştirmiş, Sovyet politikalarına karşı koyanlar burjuva milliyetçileri olarak damgalanmışlar ve ağır cezalara çarptırılmışlardır (Sabol, 2003). Stalin'in 1937-38 yıllarında giriştiği üst düzey devlet ve Komünist Partisi yöneticilerini tasfiye kampanyası sırasında çok sayıda Kazak komünist lider ve aydın öldürülmüştür (Simon, 1991).

Kazakistan'da hammadde ve ara malları sanayisinin gelişmesi, Rusların ve Ukraynalıların bu ülkeye göçünü hızlandırmıştır. İkinci Dünya Savaşında SSCB merkez yönetimi, Volga Almanları, Kırım Tatarları, Polonyalılar ve Ukraynalılardan oluşan grupları, savaşta Almanlarla işbirliği yaptıkları gerekçesiyle Kazakistan'a zorunlu göçe maruz bırakmıştır (Völpe, 2011). Kafkasya ve Uzak Doğu'dan sürülen Koreliler ve diğer etnisiteler ile Çin tarafından işgal edilmiş bulunan Doğu Türkistan da denilen Sincan Uygur Bölgesi'nden gelen göçlerle etnik dağılım daha da karmaşık bir hal almıştır. Gürcistan'da bulunan Ahıska Türkleri de 1944 yılında Gürcistan'dan

Kazakistan'a sürülmüşlerdir (Völpel, 2011). Krusçev tarafından 1950'lerde uygulanmaya başlanan "Bakir Topraklar" kampanyası çerçevesinde, çok sayıda Rus ve Ukraynalı özellikle Kuzey Kazakistan'a yerleştirilmişlerdir. Sovyet yönetiminin Kazakistan'da Baykonur Uzay Üssünü ve üssün yanı basında Leninsk kapalı şehrini kurmasının ardından, buraya çok sayıda Rus teknik personel yerleştirilmiştir. Yukarıda özetlenen nüfus hareketleri sonucunda Kazaklar kendi ülkelerinde azınlığa düşmüşlerdir (Katz, 1975).

Bu hâlihazırda mevcut demografik durum Kazakistan'ın dış politikasında belirleyicilerden biri durumundadır (Krader, 1963). RF ve ÇHC ile ilişkilerde Kazak hükümeti daima mevcut demografik durumu göz önüne almak durumundadır. Özellikle kuzey Kazakistan toprakları daha fazla Rusofon nüfus barındırmaktadır. Kuzeye doğru gittikçe Rusofon nüfus oranı da kural olarak artmaktadır. Aynı durum büyük kentlerde de geçerlidir. Kazakistan'ın hangi coğrafi bölgesinde buldukları dikkate alınmaksızın bütün büyük yerleşim birimlerinde Rusofon oranı başattır. Bunun haricinde etnik Kazak nüfus da özellikle ticari, bilimsel, iktisadi, teknolojik, hizmet sektörsel birçok sahada büyük oranda sadece Rusça'yı iletişim dili olarak kullanmaktadır. Bu durumda Rusça günlük hayatta belirleyici konumunu tıpkı SSCB döneminde olduğu gibi devam ettirmektedir.

1.1.3. Fosil Enerji Kaynakları

Kazakistan dünyada hacim ve çeşit itibarıyla en zengin doğal kaynaklara sahip ülkelerden biridir. Uranyum, krom, kurşun ve çinko yataklarının zenginliğinde dünya ikincisi, mangan ve bakırda dünya üçüncüsüdür. Kömür, demir ve altın rezervlerinde

dünya sıralamasında ilk on, doğalgaz, petrol ve alüminyum rezervlerinde ilk yirmi ülke arasındadır (Miyamoto, 1997). Kazakistan toprakları altında iki trilyon dolardan fazla keşfedilmiş doğal zenginlik bulunmaktadır. Ülkenin mineral ve hammadde üretimi, ihtiyacının çok üstündedir. Metalik bizmut, süngersi titanyum, kil, rafine bakır, mangan ve konsantreleri üretiminin %90'ı, petrol, metalik kurşun, çinko üretiminin %80'i, doğalgaz, kömür, demir cevheri ve krom üretiminin de %50'den fazlası ihraç edilmektedir. Kazakistan'da üretilen bakır, kurşun, çinko ve kadmiyum yüksek kalitesi ile dünya pazarında büyük talep görmektedir (Trouchine, 2008).

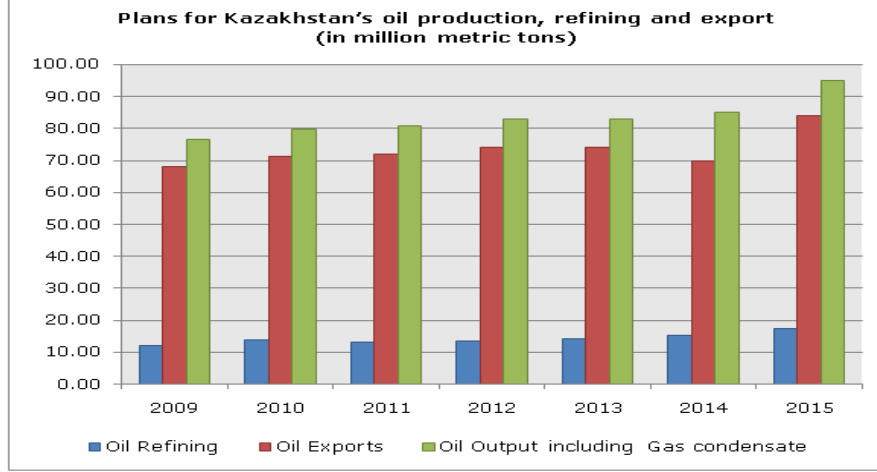
Metalurji, petrol ve doğalgaz sektöründen sonra ikinci önemli sanayi kolunu teşkil etmektedir. Bu sektörde demir ve demir dışı metal üretimi önemli bir yere sahiptir.

Kazakistan'da sanayinin temelini oluşturan enerji sektöründe son dönemlerde önemli bir üretim artışı yaşanmaktadır. Petrol üretimi, 2003 yılında günde 1 milyon varil ile Kazakistan tarihinin en yüksek seviyesine ulaştıktan sonra artmaya devam etmiş ve 2004'ün ilk yarısında 1,13 milyon varil (56,3 milyon ton) seviyesine ulaşmıştır. 2015 yılında 100 milyon tonu Hazar Denizi'nden olmak üzere toplam 150 milyon tonluk üretim seviyesine ulaşılması planlanmaktadır. Toplam üretimin %83'ü ihraç edilmektedir.

Kazakistan'da yaklaşık 55 bölgede petrol bulunmaktadır. En büyük alanlar Tengiz, Uzen, Karachaganak, Zhanazhol ve Kalamkas bölgeleridir.

Tablo 2. Kazakistan Petrol Üretimi, (Institute of International Trade: Erişim tarihi 15.06.2011

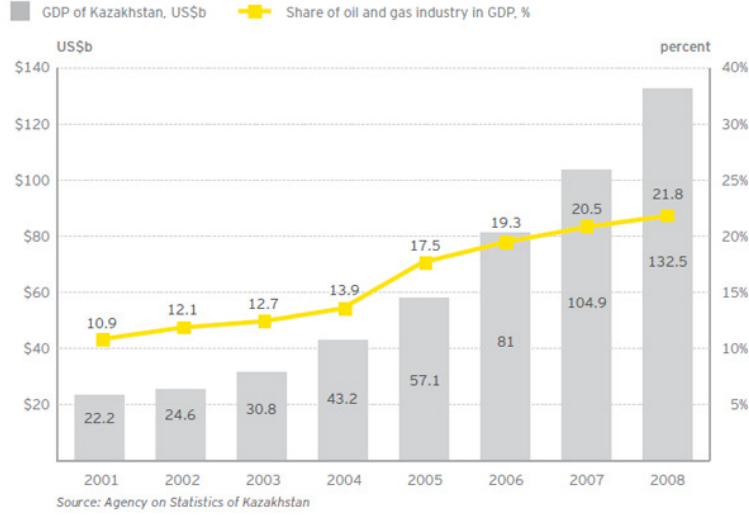
<http://www.mint.gov.kz/start.html>)

Kazakistan'ın Kaşagan yataklarından çıkarılan yılda yaklaşık 7.5 milyon ton petrolün Hazar Denizi altından Aktau-Bakü arasına döşenecek yeni bir boru hattıyla Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattına aktarma konusunda Kazakistan ile Azerbaycan Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in Nisan 2005'teki Azerbaycan ziyaretinde anlaşmaya varılmıştır. İki ülke arasındaki yazılı anlaşmanın Eylül 2005 tarihine kadar imzalanması beklenmektedir.

Tablo 3. (ROXI Petroleum, Kazakistan Geyrisafi Milli Hâsılasında Fosil Enerjinin Yeri,

Erişim tarihi 10.06.2011, <http://www.roxipetroleum.com/roxi/en/aboutus/aboutkazakhstan>)

Hali hazırda Kazakistan'ın tek petrol ihraç hattı Tengiz'den Rusya'nın Karadeniz'deki limanı Novorossisk'e uzanan Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu'nun (CPC) 2001 yılında faaliyete geçirdiği hattır (Gumpel, 2006). Kazakistan topraklarının doğal kaynaklar ve mineraller açısından zengin olduğu eskiden beri bilinmektedir. Bununla birlikte, Kazakistan Sosyalist Cumhuriyeti tarihinde en yüksek petrol üretimi 1970'li yıllarda gerçekleştirilerek 1975 yılında petrol üretimi 20 milyon tona ulaşmış, fakat, bundan sonraki yıllarda gerek teknik ve maddi imkansızlıklar ile yetersizlikler nedeniyle sismik-jeolojik araştırmaların yeterince yapılamaması gerekse Hazar Denizi su seviyesinin sürekli yükselmesi nedeniyle kıyıda başlıca petrol üretim alanlarının tehlikeye girmesi sonucunda ülkede petrol üretimi düşmeye başlamış ve 1992 yılında bir önceki yıla nazaran %3, 1993'te %11, 1996'da %16 azalmıştır. Bu durumdan kurtulmanın en kısa yolunun ülkeye yabancı

sermaye ve teknoloji akışının sağlanması olduğu için Kazakistan devleti için petrolün bir an önce üretilmesi ve uluslararası piyasaya arz edilmesi öncelikli konulardan biri haline gelmiştir. Bu çerçevede, ülkeye yabancı yatırım ve kaynak çekmek için özelleştirmeye büyük önem atfedilmiştir. 1997 yılında özelleştirme paketine uygun olarak stratejik açıdan önemli sanayi dallarında birçok işletmenin devlet hisseleri ve gayrimenkulleri satılmıştır. Bunun içinde petrol ve doğalgazla ilgili 21 özelleştirme gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında toplam yabancı yatırımın %60'ı petrol sektörüne aittir.²⁰³ Yabancı ülkelerin petrolün sahip olduğu stratejik önem nedeniyle ağırlıklı olarak enerji sektöründe yatırıma yönelmeleri Kazakistan yönetiminin bu yönde politikalar izlemesini kaçınılmaz kılmıştır (Rudov, 2010). Kazakistan hükümeti petrol sektöründeki faaliyetleri bu şirketlerle ortaklaşa kurduğu teşebbüsler aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Bağımsızlığını kazandıktan sonra Kazakistan'da faaliyet gösteren en büyük petrol şirketlerinden biri ABD menşeli Chevron'dur. Bununla birlikte Agip, British Gas, BP/Statoil, Mobil, Shell, Total, Lukoil, TPAO, CNPC ve Chapparral Resources, Japon Milli Petrol Şirketi gibi petrol şirketleri ülkede petrol saha ve sismik-jeolojik araştırmaları, üretimi işini üstlenmişlerdir. Rus şirketlerinden ilk olarak Kazak petrol sektörüne ayak basan Lukoil olmuştur. Lukoil, 1995 yılında girdiği bu ülkenin petrol sektöründe Kazak Munaygaz, Amerikalı Chevron ve Çin Milli Petrol Şirketi CNPC'den sonra yer alan önemli bir oyuncu haline gelmiş, şirketin Kazakistan'da yıllık petrol üretim miktarı 6 milyon tonu, bugüne kadar ülkede yaptığı yatırım miktarı ise 4 milyar doları geçmiştir.²⁰⁴ Lukoil'ın Hazar denizinin Kazakistan sektöründeki önemli arama ve araştırma projelerinde, karada üretimle ilgili projelerde ve CPC'de etkin rol oynamaktadır. Ancak, yabancılar açısından petrol rezervi konusunda karşılaştırma yapılabilecek net bir bilgi olmadan petrol arama çalışmalarına başlamak büyük bir riskti. Bu nedenle, Kazakistan hükümeti ile yabancı kamu ve özel teşebbüsleri arasında ilk aşamada ağırlıklı olarak arama ve araştırma

faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine ilişkin anlaşmalar sağlanmış, petrol üretimi daha çok eski kuyulardan çıkarılmaya devam edilmekle birlikte, 1995-1998 yılında Kazakistankaspişelf konsorsiyumu tarafından yürütülen jeolojik ve seysmolojik araştırmalar sonucunda Hazar denizinin Kazakistan kesiminde önemli miktarda petrol rezervinin olduğu anlaşılmıştır.

Tengiz, Karaşığanak, Kurmangazı, Kaşagan, Özen, Amankeldi ülkede bulunan ve Kazak ekonomisi açısından gelecek vaat eden keşfedilmiş önemli petrol yataklarındandır. Tengiz'de 6-9 milyar varil rezerv olduğu tahmin edilmekte ve 1993 yılında kurulan Tengizchevroil uluslararası konsorsiyumu tarafından işletilmektedir.209 2005 yılının ilk altı ayında Kazakistan'da toplam petrol üretiminin % 20'sininin gerçekleştirildiği Tengiz sahasından üretilecek petrolün 2010 yılında günlük 700 000 varile çıkarılması hedeflenmektedir. Son yirmi yılın en büyük petrol bulgusu olarak bilinen Kaşagan 211 sahasının üretilebilir rezervinin 9-13 milyar olduğu bildirilmekle birlikte, burada üretime 2008'den önce geçilmesi beklenmemektedir.212 British Gas ve Agip'in başını çektiği KIO (Karachaganak Integrated Organization) adlı uluslararası bir konsorsiyum tarafından işletilen ve 2.4 milyar rezervi olduğu açıklanan Karaşığanak sahasından ise günümüzde günlük 230 000 varil petrol ve kondensant elde edilmekte, 2010 yılında ise günlük üretimin 500 000 varile çıkartılması hedeflenmektedir.

Kazakistan'ın Hazar kesiminde büyük petrol rezervlerine sahip olduğunun ortaya çıkması sonucunda bir yandan petrol sektöründeki çeşitli oyuncular arasında zorlu bir mücadele başlarken diğer taraftan da yabancıların faaliyetlerine yönelik yerli halkın tepkisi artmaya başlamıştır. Ulusal kaynakların uzun yıllar boyunca Ruslar tarafından sömürüldüğü inancında olan Kazak halkı bu çok hassas dönemde Batı'lı devletlerin Ruslardan daha iyi niyetli olabileceklerine inanmak istememiştir. Zira "kara altın" üzerinde oturan halk 1990'lı yıllar boyunca akaryakıt "kıtlığı" yaşamış ve sık sık

yükselen petrol ürünleri fiyatları halkın sabrını taşırılmıştır. En önemli amacı kâr maksimizasyonu olan petrol şirketleri ise iç piyasada petrol ürünleri fiyatlarının ucuz olması nedeniyle ham petrol ve petrol ürünlerini dış piyasaya arz etmeyi tercih ederlerken, 216 ülkede üç büyük petrol işleme tesisi olmasına rağmen, petrol işlenmek için Rusya'ya gönderilmeye devam edilmiştir. Üstelik, Hazar'da petrol üretimi nedeniyle büyük bir çevre felaketine doğru gidildiği yönündeki endişelerin artmasının yanı sıra Türk şirketlerinin iş kanunlarını uygulamayarak yerli işçilerin güvenliğini tehlikeye atmakta oldukları, Çinlilerin ise Kazak petrolcülerine tuvalet temizliği gibi işler yaptırarak küçük düşürmekte olduğu haberleri halkı öfkelenmeye başlamıştır.

Hükümet, zor bir dönem geçirmekte olan Kazak halkının ülkenin ulusal kaynaklarının yabancılara ucuza kaptırıldığından kuşkulanasının toplumsal ve siyasal sonuçlarından çekinmeye başlamıştır. Bu çerçevede, Kazakistan yönetimi, tüm ilgili bakanlıkları ve yetkilileri ülkedeki petrol işleme tesislerinin kesintisiz çalışmasını sağlamak ve iç piyasadaki petrol talebini karşılayabilmek için uygun koşullar yaratmaya davet ederek bir dizi önlemler almaya başlamış, yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınan şirketlere karşı yaptırım uygulamaktan da çekinmemiştir. 2006 yılı sonlarında Tengiz petrol yatağının bulunduğu bölgede çalışan Kazak ve Türk işçileri arasında çıkan arbede sonucu 300'den fazla Türk işçisinin ülkelerine dönmesi ile sonuçlanan olayların yemek sırası yüzünden çıktığı ileri sürülse de, aslında bunun çıkar gruplarınca planlandığı iddiası olayların boyutunu gözler önüne sermiştir. Nitekim, bu olaylar Türk ve Kazak devletleri arasında resmi bir krize meydan vermemişse de, dış güçlerin Kazak petrol üretiminde etkinliklerini arttırma ve hak sahibi olma konusundaki girişimlerine hız vermekte oldukları yönündeki spekülasyonların artmasına yol açmıştır.

Bu çerçevede, Kaşagan sahasından çıkarılan petrolün kendisine ait Severnoye sahasındaki petrol üretimini azalttığını, bu nedenle kendisinin de Kaşagan'da hak sahibi olması gerektiğini gündeme taşıyarak bu konuda baskı yapmaya başlayan Rusya gerek BDT, ŞİÖ, ODKB, AET gibi örgütler gerekse ikili ilişkiler çerçevesinde Kazakistan ile işbirliğini arttırarak bölge dışı güçlerin faaliyetlerini kısıtlama çabası içine girerken Çin'in de Kazakistan petrol üretiminde gittikçe artan bir ağırlığa sahip olmaya başladığı gözlemlenmiştir.

Çin'in Rus Slavneft petrol şirketini alma girişimleri, Rosneft ile CNPC'nin 2006 yılında "Vostok Energy" ortak teşebbüsünün kurulmasına ilişkin anlaşmaya varmaları,226 İran ve Irak'ta petrol sahaları üzerinde işletme hakkına sahip olmaya ilişkin girişimleri ile genel olarak petrol piyasasında aktif rol alma çabaları bölgesel ve global güç mücadelesi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Nitekim, Çin'in bu çabaları 1997 yılından beri varlığını sürdürdüğü Kazakistan petrol sektöründe 2005 yılında günlük petrol üretimi 105 bin varil olan Kanada kökenli PetroKazakhstan şirketini ele geçirmesiyle meyvelerini vermiştir. CNPC'nin 1997 yılında hisselerinin %60'ını satın aldığı AktöbeMunaygaz ise günümüzde üretim miktarı bakımından Kazakistan'daki üçüncü büyüklükte bir petrol şirkettir. Böylelikle CNPC ilerleyen aşamada Batı Kazakistan-Çin boru hattının içinden geçecek petrol miktarını şimdiden garantiye alma faaliyetlerini son hızla sürdürmektedir.

Kazakistan cephesinden baktığımızda ise, yabancı petrol şirketlerinin Kazakistan yönetiminin petrol sektöründeki deneyimsizliğinden yararlanarak önemli imtiyazlar elde ettikleri görüşünü savunan bazı yetkililer, devletin enerji sektöründe ağırlığını hissettirerek kendi çıkarlarını koruması ve buna ilişkin yapıcı adımlar atması gerektiğinde ısrar etmiş, bu gelişmeler sonucunda hükümet enerji sektöründe mevcut sözleşmeleri yeniden gözden geçirme kararı almıştır. Enerji Bakanı Şkolnik "Anayasamıza göre, Kazak doğal kaynakları devletindir ve her devlet kendi doğal

kaynaklarından maksimum yarar sağlama hakkına sahiptir“ demiştir. Bununla birlikte, Devlet Başkanı Nazarbayev her zaman yabancı yatırımcılarla çalışmaya devam edeceklerini, yalnız yabancı firmaların faaliyetlerinde şeffaf ve net olmaları gerektiğinin altını çizerek, “kendi ülkelerinde devletlerinden herhangi bir şey gizlemeye kalkışan şirketlerin nasıl cezalandırıldıkları aşikardır, öyleyse bu yabancı şirketler bizim ülkemizde neden farklı davranmak zorundadırlar” demiş ve dürüst çalışan şirketlerle sözleşmelerin yeniden gözden geçirilmesine gerek olmayacağını belirtmiştir.

Böylelikle, 1990’lı yıllar boyunca yabancı yatırımcılar için uygun koşullar yaratarak ülkesine önemli miktarda yatırım çeken Kazakistan, 2003’te yapılan bir değişiklikle üretim paylaşım anlaşmalarında devlet şirketi olan KazMunayGaz’ın %50 hak sahibi olmasını zorunlu kılmış, 2004’te vergi oranlarında önemli artış yapmış ve yabancı firmaların denizel alandaki girişimlerine garanti verilmesini de kaldırmıştır. Bu doğrultuda Kaşagan’da Eni şirketi liderliğindeki Konsorsiyum ile hisselerin yeniden düzenlenmesi konusunda yapılan çalışmalar sonucunda KazMunayGaz payını %8 arttırarak %16.6’ya çıkarmış ve diğer büyük hissedarlar Eni, Exxon Mobil, Total ve Royal Dutch Shell’in hisse oranları yüzde 18,5’ten yüzde 16,6’ya düşerek KazMunayGaz’ın hisseleri ile eşitlenmiştir 2005 yılında Kazak yetkili organlarınca Kanadalı Petro Kazahstan petrol şirketinin üst-düzey yöneticilerinden ikisi hakkında anti-monopol yasayı ihlâl ettikleri gerekçesiyle açılan davaya yönelik “bu durum yabancı yatırımcılara karşı nasıl davranıldığının göstergesi” ve “yabancı yatırımcılara, çalışanlarının demir parmaklık arkasında olabileceklerini gösteren gözdağının verilmesi çok tehlikeli bir gelişmedir“ şeklinde eleştiriler olmuşsa da Kazak tarafı, artık koşulların değiştiğini ve “eğer çölde susuzluktan ölmek üzere iseniz, bir bardak suyun fiyatını sorma gereği duymazsınız“ kuralının geçerli olduğu dönemlerin geçmişte kaldığını, dolayısıyla, bundan sonra ulusal çıkarlarına aykırı

tutumları hoşgörüyle karşılamayacaklarını dile getirerek ülke çıkarlarını ve ekonomi güvenliğini yasal çerçevede koruma yönünde bir politika izlemeye başladığını ortaya koymuştur. Kazak petrol ihraç rotasının çeşitlendirilmesi düşüncesinin temelinde, aslında, ülkede petrol üretimi zirveye ulaştığında mevcut ihraç hattı kapasitesi yetersiz kalacağı varsayımı yer almaktadır.

Bununla birlikte, petrolün tek bir ülke üzerinden uluslararası pazara taşınması boru hattının geçtiği ülkeye ya da ülkelere bağımlılığı arttıracığından, bu durum, özellikle, dünyamızın ileri gelen güçlerince dünya enerji güvenliği açısından sakıncalı kabul edilmektedir. Bu çerçevede, ortaya atılan ve farklı güç odakları tarafından desteklenen, bazıları hayata geçirilen bazılarıysa gündemden düşmemesine rağmen proje halinde askıda bulunan Kazak ana üretim²³⁵ petrolünün ihraç hattı seçenekleri şunlardır:

- 1) Tengiz–Novorossisk Boru hattı ya da diğer adıyla The Caspian Pipeline Consortsium Boru Hattı (CPC).
- 2) Aktau-Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru hattı.
- 3) Batı Kazakistan–Çin Boru hattı
- 4) İran Boru hattı
- 5) Kazakistan-Hint Okyanusu Boru hattı projeleri. Toplam uzunluğu 1510 km olan CPC²⁴¹ ile ilgili ilk çerçeve anlaşma 1992 yılında Kazakistan ve Umman arasında yapılmıştır. Moskova yönetimi başlangıçta hem ülkenin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar hem uluslararası pazarda kendi petrolü ile rekabet edeceği endişesiyle Kazak petrolünün kendi ülkesi üzerinden geçişini sağlayacak boru hattı projesine sıcak bakmamıştır. Nitekim, uluslararası pazarda Kazak petrolünün kendi petrolü ile rekabet edeceğinden duyduğu endişeyi, ülkesi üzerinden taşınan Kazakistan petrolünün ihracat kotası ile oynayarak açığa vurmuştur. Doğal olarak bu durum

sadece Kazakistan devletini değil aynı zamanda bölgeye önemli yatırımlar gerçekleştirerek kârlarını yükseltmeyi hedefleyen petrol şirketlerini ve petrol şirketleri arcılığıyla ülkenin enerji sektöründe hak sahibi olmak isteyen devletleri de doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde, ABD, “önce Rusya“ diyerek Rusya'ya karşı temkinli davranmayı yeğlemekte, çünkü, “Orta Asya gibi ABD'nin öncelik sıralamasında arka bölgelerde kalan ve çeşitli sorunlarının çözümüne bulaşmak istemediği bölgelerde uluslararası güvenlik ve istikrar ancak bu konuda istekli ve yetkin olan Rusya tarafından sağlanması mümkündür”.

Bununla birlikte, sahip olduğu nükleer silah ve tesislerle ilgili takınacağı tutum belli olmadığından, Clinton yönetimi, bir yandan Kazakistan ile imzalanan Demokratik Ortaklık Şartı'yla Kazakistan'ın toprak bütünlüğü, egemenliği, bağımsızlığı, güvenliği ve demokratik gelişimini ABD için büyük öneme sahip konular olarak ele alarak Kazakistan'ın sahip olduğu nükleer silahlara yoğunlaşırken, diğer taraftan, boru hattı konusundaki Rus tekelini kırarak Hazar petrollerinin dünya piyasasına arzını kolaylaştırmak için boru hattı seçeneklerinin çeşitlendirilmesi konusunu gündeme taşımıştır.

Bu doğrultuda, 1994 yılının sonlarına doğru biçimlenmeye başlayan ve Türkiye tarafından ortaya atılan Kazak ve Azeri petrolünü Türkiye üzerinden uluslararası pazara ulaştırmayı hedefleyen boru hattı projesini desteklediğini beyan etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti her türlü riski kendi üzerine alacak kadar Aktau- Baku-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesinin hayata geçirilmesine büyük önem atfetmiştir. Hattın geçeceği güzergâh üzerindeki güvenlik risklerine ilişkin yapılan olumsuz propagandayı etkisizleştirebilmek için Türk hükümeti ”hattın kesintisiz” çalışacağı garantisini bile vermiştir. Bu dönemde Türk Boğazlarının güvenliğine ilişkin yaşanan gelişmeler dikkat çekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu tarafından 23 Kasım 1993'te kabul edilen ve 1 Temmuz 1994'te yürürlüğe giren

“Boğazlar ve Marmara Bölgesi Deniz Trafik Düzeni Hakkında Tüzüğü”, dördüncü bölümünün 29.maddesi petrol tankerlerine ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu maddede ele alınan kurallar ışığında, Türk devletinin, yabancı devlet gemisine gerekli gördüğü takdirde geçiş izni vermeyebileceği yorumları yapılmıştır. Rusya üzerinden geçen boru hattı rotalarının Karadeniz'de sonlanması nedeniyle, petrolünün daha sonra tankerlerle Boğazlardan uluslararası pazara deniz yoluyla taşındığı dikkate alındığında, Tüzüğün Rusya açısından olumsuz etkisi büyük olmuş ve Rusya başından beri bu tüzüğe karşı tavır almıştır. Rusya'ya göre, Türkiye, petrolün tankerlerle Boğazlardan taşınmasını bertaraf etmek istemektedir. Türkiye ise trafik yoğunluğu karşısında çevre güvenliğini sağlamaya çalıştığını ileri sürmektedir. Gerçekten de, Boğazlardan transit geçiş yapan gemi sayısı 1994 yılında 19 320 iken daha sonraki yıllarda giderek artmış ve 1997 yılında 50 942 gemiye yükselmiştir. 1997 yılında geçiş yapan gemilerden 31004'nün yabancı bayraklı olduğu, bu sayının Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin ticari-iktisadi faaliyetlerinin artması ile birlikte daha da fazlalaşacağı endişesi artmaya başlamıştır.

BÖLÜM II: KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASI ANALİZİ

2.1. Kazakistan'ın Rusya Federasyonu ile İlişkileri

RF Kazakistan'ın en başta gelen ortaklarından biridir. Gerek siyasi ilişkiler düzeyi bakımından, gerekse de dış ticaret, ekonomi, teknoloji, altyapı, kültür, eğitim, bilim gibi sahalardaki işbirliği ve hatta bütünleşme düzeyi bakımından RF Kazakistan'ın en birincil manadaki ortağı konumundadır. Bunun en göze çarpan nedeni Sovyet mirası ve Kazakistan'da bulunan ve diğer BDT ülkelerinin çok üstünde yoğunluğa sahip Rusofon nüfustur. Bu nüfusa Rusofon denmesinin temel sebebi, sadece etnik Rusları değil, Rusçayı birinci dil olarak konuşan Kazaklar da dâhil Kazakistan'da yaşayan 130'dan fazla etnik grubun genelde Rusça dilini iletişim dili olarak kullanmalarındır. Elbette RF ve Kazakistan arasındaki ilişkilerin diğer önemli bir belirleyicisi uzun kara sınırır.

RF içerisinde bazı odakların Kazakistan konusundaki aşırı milliyetçi radikal görüşleri bilinmekle beraber, temelde RF 1991 yılından bu yana geçen 20 yıllık zaman dilimi içerisinde karşılıklı sınırların korunmasından yana bir tavır sergilemiştir. Diğer taraftan, Kazakistan ile mevcut başların korunması ve ilişkilerin ve mümkünse entegrasyon düzeyinin güçlendirilmesi doğrultusunda da bu konudaki çıkarlarının daima arkasında olmuştur. Kazakistan ise RF söz konusu olduğunda özellikle reel politik ve pragmatik statükoyu daima dikkate alan bir yaklaşımı tercih etmiştir.

Kazakistan'da 1990'ların başında yüzde 37'nin üzerinde olan Rus nüfus, günümüzde yüzde 25'lere kadar düşmüştür. Burada Kazakistan'da izlenen Kazaklaştırma ve

Kazakça devlet politikasının yanı sıra, Kazak Oralmanlarının¹ Kazakistan topraklarına göçünün devletçe teşvik edilmesi de rol oynamıştır ve oynamaya devam etmektedir. Bu nedenle etnik Kazak nüfus dıştan gelen etnik Kazak göçleriyle nicelik olarak artış göstermektedir.

RF başından buyana Kazakistan'daki Rusların hakları konusunda duyarlı bir tavır alırken, Kazakistan'ın toprak bütünlüğüne saygılı davranmıştır. 1992 Mayısında Kazakistan ve FR arasında ikili bir antlaşma imzalanmış ve bu antlaşma ile RF Kazakistan'ın toprak bütünlüğünü garanti etmiştir. Kazakistan'da Kazaklar da dâhil olmak üzere nüfusun büyük çoğunluğu FR ile mevcut ilişkilerin korunmasını ve geliştirilmesini talep etmektedir. Bunun yanında Kazakistan'da yaşayan Kazakistan vatandaşı Ruslar büyük oranda devlet yönetiminden dışlanmış ve apolitik bir konuma indirgenmiş durumdadırlar (Peyrouse S. , 2007).

Vladimir Putin 1999 yılında RF başbakanı oldu ve 2000 yılında Boris Yeltsin'in ardından bu ülkenin devlet başkanlığına seçildi. Putin de Yeltsin döneminde başlatılan Kazakistan'ın sınırlarının korunması ve toprak bütünlüğüne saygı politikasını devam ettirdi. Ancak Putin, Yeltsin'den farklı olarak Orta Asya'da RF'nin etki alanını artırma yolunda bir dış politika izledi. 2005 yılında kamuoyuna yaptığı bir açıklamada Putin SSCB'nin 1991 yılındaki dağılımını büyük bir jeopolitik facia olarak niteledi (BBC News, 2005). Putin döneminde RF özellikle enerji politikaları ve boru hatları konusunda aktif bir siyaset izlemeye başladı (Olcott, 2002). Devlet kontrollü olarak RF Putin döneminde Gazprom, Lukoil, Rosneft gibi devlet firmalarını destekleme siyasetini başlattı.

RF bu dönemde özellikle Orta Asya'da, özelde de Kazakistan'da imtiyazlı bir konum elde etti. RF Orta Asya'da SSCB döneminden gelen bağlantıları ve koşulları iyi

¹ Oralman terimi Kazakistan sınırları dışında yaşayan ve Kazakistan'a göç eden etnik Kazaklar için kullanılmakta olan bir terimdir.

kullanarak ve de Orta Asya devletlerinin denize kapalı coğrafi konumlarından istifade ederek stratejik olarak diğer oyunculara göre ciddi avantajlar elde etti. SSCB döneminden kalan petrol ve doğalgaz boru hatlarının avantajı faal durumda olmalarıydı. Gerek enerji nakli, gerekse de teknik know-how konusunda Kazakistan başta olmak üzere bütün bölgenin RF'ya bağımlı konumları Putin'in Orta Asya ve özelde Kazakistan stratejisinin ekonomik olarak arka planını teşkil etti. RF Putin döneminden itibaren gayet başarılı ve efektif şekilde Kazakistan'daki ve Orta Asya'daki ABD, AB ve ÇHC etkilerine karşı aktif bir duruş sergiledi.

Kazakistan RF'nin bütün Sovyet ardılı devletler içinde en fazla Kazakistan'la işbirliği yapmasının arka planında elbette ticari ilişkilerdeki birbirine geçmiş durum vardı. Özellikle Kazak fosil enerji maddesi ihracının direkt ve en geniş çaplı olarak FR ile gerçekleşmesi, bu bağın temel direği sayılabilir Frickenstein, 2010). Kazak ihraç kalemlerinin birincisi olan petrol, geçiş hatları yani pazarlama perspektifinden bakıldığında tamamıyla RF kontrolü altındadır. Kazakistan Güvenlik Konseyi Sekreteri Marat Tazhin Kazakistan ile RF arasındaki ilişkilere istinaden komşu seçmenin mümkün olmadığını vurgulayarak, Kazakistan ve RF arasındaki ilişkilerin yoğunluğunun bir tercih meselesi olmadığını, bunun sadece siyasi gerçeklik olduğunu ifade etmiştir (Kozlov, 2000).

17 Ocak 2005'te Kazakistan ve RF arasında sınır bölgesini ilgilendiren yasa dışı göç, çevre sorunları, diğer güvenlik boyutları gibi konularda uyum sağlamak için ikili düzeyde işlevi olan bir komisyon hayata geçirilmiştir (Yermukanov, Russian Kazakh Border Agreement Sparks Nationalist Reaction, 2005). Bu komisyon sınır boyunca bulunan ve sınır aşan 70 civarında nehri ve 20 kadar gölü kontrol etmektedir (Kazakhstan, 2006).

Kazakistan ile RF arasındaki fosil enerji kaynaklarına ve bunların nakliyesine ilişkin sistemde RF'nin avantajlı konumu olduğu muhakkaktır. RF Kazakistan'dan ve diğer

Orta Asya devletlerinden petrol ve doğal gazı dünya fiyatlarının çok altında almakta ve bunları Avrupa'ya ve dünya pazarlarına rayiç fiyatlardan satmaktadır. Elbette Kazakistan karar alıcıları bu durumu bilmektedir. Fakat Kazakistan için RF'yi by-pass edebilecek bir alternatif bulunmadığından, ilişkiler aynı şekilde devam etmektedir. Diğer taraftan Kazakistan'da devlet bürokrasisindeki ve yönetimdeki ulusal çıkarlar konusundaki yaklaşım sorunlu durumdadır.

Tablo 2. Kazakistan Rusya Arasında Mevcut Boru Hatları, (European Tribune: Erişim tarihi 15.06.2011 <http://www.eurotrib.com/story/2005/12/16/72028/741>)

Kazakistan ve RF BTD'nin kurucu üyeleridir. Aynı zamanda iki devlet arasında gümrük birliği ve Avrasya Ekonomik Topluluğu (AVET) çerçevesinde işbirliği mevcuttur. Kazakistan ve RF ortak stratejik, politik ve askeri çıkarlara sahiptir. İki devlet arasındaki güvenlik ilişkisi temelde iki devletin jeopolitik durumlarındaki

benzerlikten kaynaklanmaktadır. RF ve Kazakistan arasındaki ilişkiler SSCB döneminde temelleri atılan ve güçlenen bağlar nedeniyle ister istemez bugünkü yoğunluğu biçimlendirmektedir. Hâlihazırda iki devlet arasında güçlü hukuksal, ekonomik, siyasi ve kültürel bağlar mevcuttur. 2000'li yılların ortalarından buyana ilişkilerde yoğunlaşma gözlemlenmektedir. 2005 yılında RF devlet başkanı Vladimir Putin Kazakistanı ziyaret etmiştir. Bunun akabinde de Kazakistan devlet başkanı Nursultan Nazarbayev RF ziyaretinde bulunmuştur. Bu müzakerelerin başta gelen konusu RF ve Kazakistan arasındaki dünyanın en uzun kesintisiz kara sınırının askerden mümkün olduğunca arındırılması olmuştur. Bunun dışında mühendislik altyapısı, çevre sorunları ve politikaları, biyolojik kaynakların korunması gibi önemli meselelerde mutabakata varılarak işbirliğine geçilmiştir.

Dışişleri bakanları düzeyinde seyreden periyodik görüşmelerde RF dışişleri bakanı Seygey İvanov KZ topraklarında RF askerlerinin test alanı olarak kullanabilecekleri arazilerin gösterilmesini talep etmiş, Kazakistan bu taleplere olumlu görüş bildirmiştir.

Avrasya coğrafyasındaki Svyet ardılı yeni cumhuriyetlerden Ukrayna'da, Kırgızistan'da ve Gürcistan'da renkli devrimler esnasında Kazakistan daima RF yanlısı bir tutum takınmaya gayret etmiş ve asla RF ile zıtlaşan herhangi bir siyasi pozisyon içerisinde bulunmamıştır.

Putin'den sonra RF devlet başkanı olan Dimitriy Medvedev de RF'nin klasik Kazakistan politikasını devam ettirmeye kararlı görünmektedir. Medvedev 2008'in 22 Mayıs'ında devlet başkanı seçilmesinden sonraki ilk resmi ziyaretini Kazakistan'a yapmıştır. Medvedev, Astana'da ilk ziyaretin Astana'ya yapılmasının tesadüf olmadığını latını çizmiş ve RF'nin Kazakistan'a stratejik ortak olarak bütün diğer devletlerden daha fazla önem atfettiğini belirtmiştir. Medvedev RF ve Kazakistan arasında mevcut ekonomik ortaklığın aslında basit bir ikili işbirliği olmadığını, geniş

kapsamlı bir ekonomik entegrasyon olduğunu ifade ederek, RF'nin Kazakistan'la ve bu ilke üzerinden Orta Asya ile entegrasyon politikalarını derinleştirmeye kararlı olduğunu göstermiştir.

Kazakistan devlet başkanı Nazarbayev ise Kazakistan ile RF arasındaki ilişkilerdeki entegrasyonun iki devlet arasındaki herhangi bir entegrasyonun çok daha üstünde olduğunu söyleyerek, bunun dünyada iki devlet arasında mevcut olan en derin işbirliği olarak nitelemiştir. (Russia, 2008). Gerek yeni doğalgaz boru hatlarının RF, Kazakistan ve Türkmenistan tarafından inşa edilmesi hususunda, gerekse de RF üzerinden geçen petrol boru hattının kapasitesinin artırılmasında Kazakistan ve RF arasında 2007 yılında mutabakata varılmıştır. Medvedev'in Gazprom başkanlığından siyasete girmesi, kendisinin fosil enerji kaynaklarını ve boru hatlarını dış politik olarak enstrüman olarak kullanan RF'nin bu yöndeki yaklaşımını güçlendirmiştir. Özellikle Orta Asya – ve Kafkasya – RF için adeta hammadde deposu niteliğindedir. Bu coğrafyada RF'nin SSCB'nin mirasçısı olarak zaten en aktif güç olduğu göz önüne alınırsa, yanın ve orta gelecekte Orta Asya ve Kazakistan'da Rus nüfuzunun azalmasının söz konusu olmayacağı, aksine RF'nin etkisinin giderek artacağını teşhis etmek yanlış olmaz. Rusya'nın Orta Asya'da fosil enerji kaynakları üzerinde tekelleştirici bir dış siyaset izlediği literatürde genel kabul görmektedir. Bu manada RF Orta Asya'da enerji konusunda mümkün olan en sıkı kontrolü hedeflemektedir ve etkisinin azalmasına her halükarda engel olmak istemektedir. Zaten Medvedev de artık BDT içi yeni bir entegrasyon hamlesinin zamanının geldiğini düşündüğünü çeşitli vesilelerle ifade etmiştir (Von Twickel, 2008). Moskova Kazakistan'ın Hazar Denizi'nin altından geçecek herhangi bir petrol veya doğalgaz boru hattına sıcak bakmamakta ve bu yönde çaba harcayan devletlere itirazlarda bulunmaktadır. RF'ye göre bu tür boru hatları Hazar'ın uluslararası hukuk bakımından statüsü bakımından olduğu kadar çevresel boyutlarıyla da tehlikelere gebe dir. Elbette Karadeniz altındaki

Mavi Akım'ın RF tarafından ne kadar önemsendiği anımsanırsa, RF'nin çevre sorunları argümanının aslında temel kaygısı olan Kazakistan enerji kaynakları üzerindeki kontrolünü ve ekonomik avantajlarını kaybetmemek olduğu anlaşılır.

2.2. Kazakistan'ın Çin ile İlişkileri

Kazak karar alıcıların algılarına göre Çin daima doğudaki büyük tehdit ve komşudur. Gerçekten de 1,5 milyarlık nüfusu ile günümüzdeki ÇHC sadece Kazakistan için değil, bütün dünya için korkulan bir ekonomik ve demografik devdir. Elbette 17 milyonluk nüfusuyla Kazakistan, her 100 Çinliye karşılık 1 Kazak vatandaşının düşmesi bakımından asimetrik bir ilişkide bulunan bir komşudur.

Sovyetler Birliği döneminde ÇHC SSCB için askeri manada bir ileri karakol olarak algılanmıştır (Liao, 2005). Herhangi bir çatışma durumunda Kazakistan topraklarının bu çatışmada hedef olacağı açıktı. Bu nedenle SSCB merkezi hükümeti Kazakistan'a ÇHC ile mevcut uzun sınırlar bakımından özel bir stratejik önem atfetmiştir. SSCB'nin çözülmesinden sonra 1992 yılında ÇHC ile Kazakistan arasında diplomatik ilişkiler tesis edilmiştir.

Bu dönemdeki en önemli sorun 1782 kilometre uzunluğundaki sınır ve bu sınırda mevcut bazı belirsizliklerin çözümü olmuştur (Kerr, 2010). SSCB döneminde ciddi bir sorun teşkil eden bu sınır ihtilafı 1999, 2002 ve 2006 yıllarında yapılan görüşmeler sonrasında imzalanan ikili bir antlaşmayla başarılı şekilde çözüme bağlanmıştır. Aynı zamanda iki devlet 2001 tarihinde sınır aşan sular ile alakalı ihtilafli meseleleri de çözmüşlerdir.

RF haricinde Kazakistan HC için Orta Asya'daki en başta gelen stratejik ve ekonomik ortak konumundadır. 2002 yılında Kazakistan ve HC İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması'nı parafe etmişlerdir. Bunu yanı sıra Terörizme, Ayrılıkılığa ve Ekstremizme Karşı İşbirliği Antlaşması ile Tehlikeli Askeri Aktivitelerden Korunma Antlaşması'nı imzalayarak ilişkilerini derinleştirmişlerdir (Rumer, Dimitri, & Zhao, 2007).

HC ve Kazakistan hükümetleri ayrıca 2004 yılında bir komite kurarak ikili ilişkilerini daha fazla genişletme imkânlarını organize etmek düşüncelerini somutlaştırmışlardır. Kazakistan – HC İşbirliği Komitesi adındaki bu platform ikili ilişkilerin geliştirilmesi bakımından önemli bir hükümetler arası mekanizmadır ve on farklı alanda alt komisyonlar şeklinde çalışmaktadır. Bu komisyonlarda her iki ülkeden de hem siyasi karar alıcılar, hem de teknik uzmanlar görev almaktadır. Kazak ve Çin liderleri yılda birkaç kere buluşmakta ve gerek çoklu düzeyde, gerekse de ikili düzeyde toplantılarda bir araya gelmektedirler (Kerr, 2010). Yüksek kademedeki diğer karar alıcılar daha sık görüşmektedir.

HC bakımından önem atfedilen konuların başında güvenlik meselelerini yakından ilgilendiren Uygur nüfusunun yoğun olarak bulunduğu otonom Sincan bölgesinde hâlihazırda mevcut 'ayrılıkçı' hareket gelmektedir. Elbette bu konuda Çin bakış açısı önem taşır (Liao, 2005). Bunun sebebi Kazak yöneticilerinin reel olarak HC ve resmi politikalarını dikkate almak zorunluluğudur. Kazakistan'da 180 bin civarında Uygur kökenli Kazakistan vatandaşı yaşamaktadır.

Buna karşılık bir milyonu aşan sayıda etnik Kazak da HC topraklarında bulunmaktadır. Bu Kazakların büyük bir bölümü HC'ndeki Uygur otonom bölgesinde yaşamaktadır. Çin yönetimi uzun zamandır ülke sınırları içindeki etnik huzursuzluk ve ayrılıkçılık hareketlerinden ciddi rahatsızlık duymaktadır (Ong, 2005). Özellikle Tibet söz konusu olduğunda Batılı lkeler de HC bakımından

tolere edilemeyecek taleplerle Çini köşeye sıkıştırmaktadırlar. Uygurların da benzeri şekilde sorun oluşturmasını istemeyen Çin karar alıcıları, Uygurların ağırlıklı olarak yaşadıkları Sincan Uygur Otonom Bölgesine Han Çinlilerini yerleştirme politikası izleyerek demografik olarak bu bölgede mevcut başat Uygur – Müslüman nüfusu etkisizleştirmeye çalışmaktadır.

Bu bölgede yaşayan Türkî Uygurlar, Türkiye, İran ve Özbekistan'ın ardından dünyadaki en fazla sayıda Türkî nüfus barındıran bölgedir. Aslında Rusya da bu dörtlüde dikkate alındığında Özbekistan'ın önünde yer alacaktır. Demek ki Türkiye haricinde en fazla Türk dilinde yoğun nüfus barındıran ülkelerden ilk üçü İran, Rusya ve Çin'dir (Ong, 2005). Çin bu nedenle bir çok bakımdan Orta Asya'ya komşu olan sıradan bir ülke olmayıp, esasen Orta Asyalı bir aktör olarak da kabul edilmektedir. ÇHC resmi algısı, Doğu Türkistan İslami Hareketi adındaki Uygurlara ait olan örgütün terörist bir örgüt olduğu şeklindedir.

Kazakistan da bu durumu aynen ÇHC karar alıcıları gibi değerlendirmektedir. 2003 yılında ÇHC ve Kazakistan hükümetleri bu konudaki görüş birliklerini bir bildirme yayınlamak suretiyle ilan etmişlerdir (BBC-Monitoring, 2003). Esasen bu deklarasyon Kazak karar alıcılarının ÇHC toprak bütünlüğü konusundaki hassasiyetlerine sadece bir örnektir. Tayvan meselesinde de Kazak yönetimi Çin'i koşulsuz olarak desteklemektedir (Swanstörn, 2005). Kazakistan için ÇHC en ciddi potansiyel tehdittir ve Kazak yönetiminin bu aşırı duyarlılığı bu perspektiften değerlendirildiğinde anlaşılabilir bir durum olarak değerlendirilebilir.

Çin diğer Orta Asya ülkelerine olduğu gibi Kazakistan'a da askeri yardım yapmakta, özellikle terörizmle mücadele kapsamında Kazak ordusunu eğitmekte, terörist tehditlere karşı istihbari manada işbirliği yapmaktadır (Yermukanov, Chinese Conundrum of Kazakhstan's Multi Vector Policy, 2005). ÇHC Harp Akademisi'nde Kazak subaylar yetiştirilmektedir (Daily, 2007).

Kazakistan ve Çin arasındaki ticari ilişkiler de günden güne artmaktadır. Çinli karar alıcıların algısında Kazakistan coğrafi konumu itibarıyla önem arz etmektedir. Asya kıtası ile Avrupa kıtası arasında önemli bir köprü olmasından dolayı Kazakistan gerek kara ve demiryolları, gerekse de petrol ve doğalgaz boru hatları bakımından gelecekte Çin ile Avrupa arasında bu köprü konumunu kullanabilir. Rusya ile Çin arasında bulunması sebebiyle bu iki güç arasında eşsiz bir konuma sahip olan Kazakistan, güvenlik risklerine karşın ekonomik olarak bu konumundan istifade edecektir.

ÇHC ve Kazakistan arasında bulunan serbest ticaret bölgesi ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesinde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Kazakistan Çin için Orta Asya'da en önemli ortak konumundadır. Çin ve Orta Asya arasında 2005 yılında mevcut 8,9 Milyar Dolarlık ticaret hacminin 7 Milyar Doları Kazakistan ile gerçekleşmiştir. Kazakistan BDT içerisinde RF'dan sonra en önemli ikinci ticari ortak konumundadır (Rumer, Dimitri, & Zhao, 2007). Gerçekten de 2007 yılında Kazakistan Ulaştırma Bakanlığı Hazar Denizi ve Çin arasındaki uzun mesafeyi birbirine bağlayacak ve ÇHC'nin Avrupa ile bağlantısını kuracak olan bir demiryolunun yapımına karar vermiş ve bu konuda çalışmaları başlatmıştır (Blagov, 2007).

Genel anlamda Çin'de bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları mevcuttur. Bu farklılıklar özellikle Çin'in kuzeybatısı ile orta ve doğu kesimleri arasında dayı yoğun olarak tespit edilmektedir. Bu bağlamda Uygurların yoğunlukta yaşadığı Doğu Türkistan'da (Sincan Uygur Otonom Bölgesi'nde – SUOB) geri kalmışlık düzeyi Çin ortalamasının çok altındadır. Kazakistan'ın bu bilge ile uzun bir sınırı olduğuna yukarıda değinilmişti. SUOB'nin en önemli dış ticaret ortağı Kazakistan'dır (Huaheng, 2005). ÇHC'nin diğer bölgeleriyle olan ticari bağlar da güçlenmeye devam etmektedir. Çin ve Kazakistan arasındaki ticari ilişkiler yılda ortalama olarak %20 artış göstermektedir. Bunun dışında gayri resmi sınır ticaretinden de yıllık

milyarlarda dolarlık bir hacim olduğuna işaret edilmektedir. Bu kayıt dışı dış ticari ilişkiler de Kazakistan için önem arz etmektedir. Bu tempoda artış gösterdiği takdirde, Kazakistan ile ÇHC arasındaki ticaret hacmi tarihte ilk defa Kazakistan ile RF arasındaki ticaret hacmini geçecektir. Bu da Çin'in izlediği küresel ekonomik politikalarla uyum göstermektedir. Orta Asya'yı stratejik olarak gören ÇHC bu bölgeye olan yaklaşımında Kazakistan'ı kilit olarak algılamakta ve bu ülkenin ekonomik manada RF ile mevcut yoğun ilişkilerini aşarak Orta Asya'da RF'nun yerini almayı hedeflemektedir. Hâlihazırda dünyanın en hızlı gelişen ekonomisi olan Çin, küresel ekonomideki en belirleyici aktörlerden biri olma konumunu elde etmiştir. Bu bağlamda, Kazakistan her ne kadar Çin'in toplam ticari ilişkilerinde %1'lik bir paya da sahip olsa, Çin'in Kazakistan üzerindeki avantajları ve stratejisi göz önüne alındığında önemli addedilmek durumundadır.

Elbette Çin'in Kazakistan ve Orta Asya stratejileri dikkate alındığında, bu stratejiler içerisinde fosil enerji kaynaklarının varlığı belirleyici faktörlerden biridir. Esasen Çin'in çıkar algılamalarında, tıpkı RF gibi Orta Asya fosil enerji kaynaklarının kontrolü, en azından bu kaynaklarda pastadan önemli büyüklükte bir dilim elde etmek birincil öneme sahiptir. Çin için Ortadoğu petrolünün akıbeti tartışmalı görünmektedir (Tazhin, 2008). Ortadoğu'da mevcut istikrarsızlık, terörizm, devletlerarası ilişkilerdeki olağandışı durumlar gibi Batı'nın, özellikle de ABD'nin bu coğrafyadaki varlığı, Çin açısından belirsizlik nedenidir. Ayrıca Ortadoğu petrollerine alternatif olma kapasitesine sahip Orta Asya'da bu coğrafyaya çok yakın olan ÇHC bölgeyi kendi ayrıcalıklı nüfuz alanı olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda Kazakistan gene kilit konumdadır. Bunun sebebi, bahsedilen coğrafi konum yanında, fosil enerji kaynakları bakımından Kazakistan'ın Orta Asya'nın en potansiyelli ülkesi olmasıdır. Çin bu yaklaşımını bir enerji politikaları stratejisi ile somutlaştırmaktadır. Bunun birincil koşulu, kara ülkesi konumundaki Kazakistan'dan – ve elbette diğer

ülkelerden – boru hatları vasıtası ile fosil enerji kaynaklarına ulaşmaktır. Çin bu politikada da Kazakistan’a ayrıcalıklı yaklaşmakta, bu ülkeyi Orta Asya enerji politikaları stratejisinde bir öncü basamak olarak görmektedir.

Bağımsızlığın elde edilmesinin ardı sıra ÇHC Kazakistan’da mevcut petrol kaynaklarından yararlanabilmek üzere, bu ülkeden petrol satın almaya başladı. Bunun o dönemde tek yolu karayolu taşımacılığıydı. Elbette petrol boru hatları ve deniz yolu yanında karayolu taşımacılığı son derece sınırlı olarak yapılabilmekte ve istenilen oranda hammadde nakli bu yolla mümkün olamamaktadır. ÇHC bakımından Orta Asya’da ve özelde de Kazakistan’da fosil enerji maddeleri sektöründen yararlanabilmek ve dahası RF’nu ile rekabet edebilmek için Orta Asya’daki altyapılaşmaya destek vermek kaçınılmazdı. Bu nedenle 199’lı yılların başından itibaren Pekin Astana’ya çeşitli altyapı yatırımlarında yardımcı oldu. 2005 yılında Çin Cumhurbaşkanı HU Jintao Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev ile Çin-Kazak Stratejik Ortaklık Antlaşmasını imzaladı. Bu antlaşmada Kazakistan ile Çin arasında uzunluğu 1300 kilometreden fazla olan bir petrol boru hattının yapımına karar verildi.

Bu Kazakistan’ın RF ile mevcut petrol boru hatlarına alternatif tek boru hattı olması sebebiyle son derece stratejik bir hamleydi. Adı geçen Atasu-Alashankou Hattı Sincan eyaletine (SUOB) yılda 10 milyon ton ham petrol taşınması öngörülen bir petrol boru hattı olması sebebiyle bütün dünyanın dikkatlerini çekti (Watch, 2005). CNCP (Çin milli petrol şirketi) ve KazMunaiGaz arasında yüzde ellilik ortaklıkla inşa edilen bu hat faaliyette olup Kazakistan bu hattan Çin’e petrol sevk etmektedir. Bu hat aynı zamanda Çin’in tarihte ilk defa Orta Asya’dan petrol ithal etmesine olanak tanımakta ve daha da önemlisi Rusya’nın tekeli bu coğrafyada ortadan kaldırmaktadır (Tazhin 2008). Bu manada Bakü-Tüflis-Ceyhan (BTC) ile stratejik bakımdan kıyaslanabilir. BTC’nin Azerbaycan’da RF’na tek alternatif olması gibi,

Atasu-Alasankou Hattı da Orta Asya'da Rusya'nın oyunda tek aktör olmasını engellemekte ve bu alanda bir ilk olma özelliğini taşımaktadır.

2007 yılında CNPC Kazak ortaklarla pazarlık yaparak, Atasu-Alasankou Hattını Kazakistan'ın daha batısına, Hazar kıyılarına kadar uzatmak için çaba göstermiş ve bu çabaların meyvesi olarak da hat 700 kilometre kadar batıya uzatılmıştır (Lifei, 2007).

Tablo 2. Kazakistan Çin Petrol Boru Hattı, (European Tribune: Erişim tarihi 15.06.2011

<http://www.eurotrib.com/story/2005/12/16/72028/741>)

CNPC sadece petrole değil, aynı zamanda doğal gazla da ilgilenmektedir. Batı Kazakistan'da bulunan doğal gaz yatakları ile ciddi olarak ilgilenen Pekin, CNPC'nin bu yatlardan hisse almasına stratejik olarak büyük önem atfetmektedir. Hâlihazırda

başta CNPC olmak üzere Çin menşeli firmalar Kazak doğalgazından yılda 13 milyon ton oranında yararlanmaktadır.

Kazakistan'da Çin'e karşı genellikle olumlu bir algı söz konusu olmasına rağmen bazı korku ve çekinceler de mevcuttur (Misha, 2009). Dünyanın en önemli ekonomik güçlerinden olan Çin Kazakistan pazarında adeta her şeyiyle boy gösterirken, Kazakistan bu ülkeye yalnızca hammadde satabilmektedir. Bu durum 1,5 milyarlık Çin'e karşı 15 milyonluk nüfusa sahip olmanın beraberinde getirdiği asimetrik ilişki kadar rahatsız edici boyutlardadır. Bu durum Kazak elitlerinde Çin'e yönelik korkuları beslemekte, doğudaki deve karşı Kazak karar alıcıları kendilerini korunaksız ve yalnız hissetmektedirler. Kazakistan Orta Asya'da en az nüfus yoğunluğuna sahip ülke konumuyla, ciddi nüfus problemi olan ve giderek de yoğunluğu artan demografik yapısıyla vatandaşlarını göçe teşvik eden Çin'den çekinmekte haklıdır. Demografik olarak ÇHC vatandaşlarının Kazakistan'a gelerek gerek evlilik gerekse diğer yollarla oturma izni ve uzun vadede vatandaşlık elde etmelerinden pek çok Kazakistanlı korkmaktadır (Naurzhanov, 2009). Çin vatandaşları ve ÇHC ulaştıkları göreceli refah seviyesiyle Kazakistan'da bazı sektörlerde etkin hale gelmiştir. Kazak makamları bu tehlikeleri bertaraf edebilmek amacıyla vize rejimlerini ÇHC vatandaşlarına karşı sıkılaştırmış ve zorlaştırmıştır. Gene sınır aşan akarsularda Kazak otoriteleri Çin kontrolünden çekinmektedir (Peyrouse S. , 2007).

2008 yılında Kazakistan demiryoluyla Çin'e (SUOB'ne) Urumçi üzerinden bağlanmış ve Astana-Urumçi-Astana seferleri başlamıştır. 1898 kilometre uzunluğundaki hatta iki ülke arasında ulaşım 37 saat sürmektedir. Kazakistan'da Çin kültürel manada da etkin olmaya çalışmaktadır. 3000 civarında üniversite öğrencisi Çin üniversitelerinde eğitim görmektedir. Kazakistan'da da Çin dili üniversite seviyesinde okutulmakta, bu dile yönelik ilgi giderek artmaktadır. Tüm bunlara

rağmen Çarlık Rusya'sı ve SSCB dönemlerinden kalan miras sebebiyle Rus başat kültürü hâlihazırda Çin'in kültürel etkisine oranla çok daha üst seviyededir. Bu durumun değişmesi kısa ve orta vadede imkânsız görünmektedir.

2.3. Kazakistan – Batı İlişkileri

1991 yılında kazanılan bağımsızlıktan beri Kazakistan Batı lie ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. 16 Aralık 1991 tarihinde bağımsızlığın resmi olarak kazanılmasının ardından Kazakistan'ı diplomatik olarak ilk tanıyan ülke olan Türkiye, mensubu bulunduğu Batılı uluslararası örgütlerde Kazakistan'ı gönüllü olarak temsil etmiş ve bu örgütler içerisinde adeta kapı açıcı ve kollayıcı bir rol üstlenmiştir. ABD de kazakistan'ı tanıyan ilk ülkeler arasındadır.

Batılı ülkeler ve kurumlar da Sovyet ardılı Orta Asya Coğrafyası'na karşı çeşitli sebeplerden dolayı ilgisiz kalmamış, gerek piyasa ekonomisinin reformlarla desteklenmesi yönünde, gerekse demokratikleşme ve sistemlerinin konsodile olması bakımından başta Kazakistan olmak üzere bütün Sovyet ardılı Orta Asya'ya ilgi göstermişlerdir.

Amerika Bırleşik Devletleri (ABD) gerek Demokrat Parti gerekse Cumhuriyetçi Parti iktidarlarında Kazakistan'a büyük önem vermiştir ve vermektedir. ABD, bölgedeki çıkar algılamalarında gerek enerji politikaları ve güvenliği, gerek terörizmle mücadele olarak algıladığı güç mücadelesi, gerek Rusya ile mevcut rekabet bakımından Kazakistan ile yakından ilgilenmektedir (Boyer, 2006). ABD algısına göre Kazakistan sorun üreten bir ülkeden ziyade fırsatlardan yararlanmak isteyen bir ortak konumundadır. Aslında bu ABD algısı, Kazakistan'ın SSCB ardılı

nükleer silahlara sahip üç Birlik Cumhuriyetinden biri olarak kendi arzusu ile nükleer silahlarından feragat etmesine kadar geri götürülebilir (Kurecic, 2010). Gerçekten de Rusya Federasyonu ve Ukrayna'nın ardından Kazakistan Ukrayna ile beraber hareket ederek nükleer silahlara sahip olmamayı benimsemiştir (Lubin, 2010).

Gene, 11 Eylül saldırılarının akabinde ABD'nin bölgede destekçisi olan stratejik ortak olarak algıladığı Kazakistan ABD yönetiminin yakın dost olarak nitelediği bir konumdadır. Hâlihazırda ABD algısına göre Kazakistan Orta Asya'da en önemli ortak konumunda bulunmaktadır.

Kazakistan bakımından ABD'nin özellikle bağımsızlığın kazanılmasının ardından gelen ilk yıllarda Kazakistan'a destek olması büyük önem taşımaktadır. Uluslararası topluma katılım ve küresel ekonomiyle bütünleşmede önemli adımların atıldığı bu yıllarda, Kazakistan ABD'nin desteğinden istifade etmiştir.

2.4. Kazakistan Türkiye İlişkileri

Kazakistan, bağımsızlığını kazandığı tarihten sonra ilk olarak Türkiye tarafından diplomatik olarak tanınmıştır. Türkiye tarihsel ve kültürel nedenlerden dolayı bütün Orta Asya ülkelerine olduğu gibi Kazakistan'a da 1991 yılından günümüze artan bir ilgiyle yaklaşmıştır. 1990'ların başında dış politika oluşturmada bazı sorunlar yaşanmış olsa da (Winrow, 1995) Türkiye gerek devlet eliyle, gerekse de Türk özel sektörü ve sivil toplum kuruluşları kanalıyla Kazakistan'da artan bir öneme sahip olmuş ve olmaktadır.

Kazakistan da Türkiye’den gelen yatırım ve işbirliği teklif ve projelerine yapıcı yaklaşmış ve ilişkilerin geliştirilmesi için çaba harcamıştır. Kazak – Türk ilişkileri birkaç kategoride toplanabilir: öncelikle ikili ilişkiler ve kurumsallaşma yolunda olan çoklu ilişkiler ayırımına gidilmelidir (Fidan, 2010). Bunun akabinde sektörel olarak da sınıflandırma yapılabilir. Eğitim, enerji, siyasi ilişkiler ve kültür ana başlıklarında sayısız proje ve işbirlikleri söz konusudur (Çaman, 2006).

Türkiye’nin algısına göre Kazakistan Türklerin ata yurdu olup, bütün “Türklük” veya “Türk dünyası” için büyük önemi haiz bir ülkedir. Bunun yanı sıra sahip olduğu fosil enerji kaynakları ve diğer yer altı zenginlikleri sebebiyle de Türkiye için önem arz eden bir ülkedir (Çaman, 2006).

Aradaki coğrafi mesafeye ve ulaşım zorluklarına rağmen Türkiye Kazakistan’a yaklaşırken kendi algısındaki bir coğrafi tahayyülden hareket etmekte ve Orta Asya’ya kendisini ait hissettiğinden bölgesel bir aktör gibi davranmaya çalışmaktadır. Kazakistan başlangıçta Türkiye’nin bu algısını anlamaya çalışmış ve özellikle Türk Cumhuriyetleri Zirve Toplantıları’nda yakın işbirliğinin destekçisi olmuştur (Fidan, 2010).

Hâlihazırda oluşturulmuş olan Türk Konseyi içerisinde aktif rol oynayan Kazakistan, Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in Türklük kavramına olan sıcak yaklaşımından ilham alarak ilişkileri bu platformda geliştirmeye çaba göstermektedir. Ancak bu kurumsal çerçevenin bütünleşmeci bir evrime doğru gideceği konusunda derin şüpheler vardır. Bu noktada gerek konjonktürel, gerek reel politik, gerekse de farklı algı ve beklentilerin rol oynadığı düşünülebilir.

Konjonktürel olarak bir Türk entegrasyonunun gerçekleşme ihtimali son derece zayıf görülmektedir. Gerek coğrafi uzaklık, gerekse de dünya siyasetindeki durum bu ihtimali zayıf tutmaktadır. Reel politik sebep olarak Orta Asya genelinde ve

Kazakistan özelinde Rusya faktörü vurgulanmalıdır. Sovyet ardılı ülkelerin tümünde olduğu gibi, Kazakistan’da da Sovyetler Birliği’nin ardılı Rusya’nın başat konumu su götürmez bir gerçektir. Rusya gerek siyasi, gerek ekonomik ve kültürel, gerekse de askeri alanda tartışmasız olarak dominant konumdadır.

Türk Cumhuriyetleri, bağımsızlık sonrasında siyasal ve ekonomik reform süreçlerinde Türkiye’yi bir model olarak alabileceklerini çeşitli vesilelerle beyan etmiş olsalar da, uygulamada Türkiye bir model olarak alınmamıştır (İyikan, 2006).

1990’lı yıllarda söz konusu olan ya da en azından akademik yazılarda söz konusu edilen Türk – Rus rekabeti bariz olarak Rusya’nın kendi arka bahçesini tüm küresel ve bölgesel aktörlere kabul ettirmesiyle sonuçlanmış durumdadır. Türkiye Rus etkisini kırabilecek ya da güçlü şekilde göreceli hale getirebilecek dış politika enstrümanlarından mahrum durumdadır ve bu durumun değişmesi için uzun zamana gereksinim vardır (Çaman, 2006).

Bu gerçeklik karşısında Türkiye 1990’ların sonlarından itibaren daha gerçekçi hareket ederek hedef işbirliği alanları olan eğitim, kültürel ilişkiler ve ekonomi ve de enerji sektöründe işbirliği gibi alanlarda faaliyet göstermeye başlamıştır (Özkan, 2010). Herhangi bir aktörü karşısına almamaya gayret ederek, daha efektif bir dış politika izlemeye başlamıştır.

Kazakistan, öğrencilerine Türkiye tarafından tahsis edilen burs imkanları ve bazı altyapı hizmetleri nedeniyle müteşekkir de olsa, elindeki devasa fosil enerji rezervleri nedeniyle kendisine dünyanın diğer güçleri tarafından gösterilen ilginin içinde Türkiye’nin payının farkındadır (Kanbolat, 2011). Ekonomik refah düzeyini eski Sovyet cumhuriyetleri içinde en iyi konuma yükselten Kazakistan, Türkiye’ye bir “eşit” olarak yaklaşmakta ve bu manada Türk dünyasında Türkiye’nin oynamaya soyunduğu belirleyici rolü sorgulamaktadır.

Bütün bu farklı algılara rağmen, Ahmet Yesevi Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi ve diğer akademik – eğitim kurumlarının etkin faaliyetleri ile Kazak – Türk ilişkileri hızla gelişmektedir.

Bunun dışında ECO, Türk Konseyi, Karadeniz İşbirliği Örgütü, Türk Cumhuriyetleri Zirveleri gibi kurumsal dinamikler ekseninde de hızla yoğunlaşan ve derinleşen ilişkiler mevcuttur.

BÖLÜM III: KAZAKİSTAN DIŞ POLİTİKASINDA KURUMSAL İLİŞKİLER

3.1. Bağımsız Devletler Topluluğu

SSCB'nin dağılmasından sonra Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) Kazakistan'ın yer aldığı en önemli uluslararası örgüt olmuştur. BDT her ne kadar bazı yorumlara göre uygar bir boşanma analogisi ile nitelenmiş de olsa, aslında gerçek, Rusya'nın gerek ekonomik gerekse de politik ve askeri çıkarlarının sürekliliğinin sağlanmasında BDT'nin meşrulaştırıcı etkisinden yararlandığıdır. Rusya SSCB'nin ardılı olma özelliğini BDT içerisinde devam ettirmektedir. BDT içerisinde yer alan devletler SSCB'nin yönetsel sınırlarının, 1991 yılında gerçekleşen dağılma sonrasında milli sınırlar olarak kabul edilmesini onaylamışlardır. Bu durum objektif olarak aslında BDT'nin en somut rolüdür. Kabul edilen sadece milli sınırlar olmamış, Rusya'nın başat konumu ve yakın bölge politikaları da reel politik nedenlerle BDT üyelerince kabul edilmiştir. Kazakistan dış politikasındaki en önemli belirleyici veya sabite olarak değerlendirebileceğimiz durum, Rusya'nın bu konumu olduğundan, Kazakistan'ın BDT'ye yönelik yaklaşımı ve stratejisi önem arz etmektedir. Kazakistan ve özelde Cumhurbaşkanı Nazarbayev Rusya'dan sonra BDT ve bu çerçevedeki entegrasyon ya da re-entegrasyon politikalarına en tepkisiz yaklaşan, hatta destek olan bir strateji benimsemiş durumdadır. Kazakistan şu ana kadar BDT içerisinde başat Rus rolüne itiraz etmemiş, bu rolü doğal karşılamıştır. Dahası ekonomik entegrasyonun en ileri boyutu olan gümrük birliğine üye üç BDT

üyesinden biri de Kazakistan'dır. Aslında diğer iki üye olan Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerden daha yakın ilişkiler Rusya – Kazakistan arasında mevcuttur.

Özellikle savunma politikaları gibi devletlerin müstakillik alanlarının temelini oluşturan bir politik alan dahilinde Kazak karar alıcılarının BDT içerisinde kabul etmekte tereddüt etmedikleri ikincil edilgen rol dikkat çekicidir. 1995'ten beri BDT dahilinde savunma politikaları dikkate değer şekilde Rusya kontrolünde yoğunluk artışı yaşamaktadır.

Rusya SSCB'nin çökmesi sonucunda oluşan güç boşluğunu doldurmuş durumdadır. Her ne kadar bu Batı perspektifinden bakıldığında Rusya'nın artan post emperyal rolü şeklinde okunsa da – ki bunda doğruluk payı yok değildir – aslında bu “doğal” durumun bölgesel istikrar gibi özellikle Orta Asya'da zor elde edilen ve daha zor korunabilen bir değer için kısmen de olsa bu coğrafyada tesis edilmesinde Rusya'nın rolünün önemini gölgelememesi gerekir.

Gerçekten de Rusya, Kırgızistan'da yaşanan etnik çatışmadan sonra kendi varlığını oldukça meşrulaştırmış görünmektedir. BDT bu konsept için iyi ve efektif bir çerçeve teşkil etmekte ve operatif anlamda da normatif anlamda da Rusya'ya yardımcı olmaktadır. Kazakistan gibi bir bölgesel aktörün pro-Rus dış politikası Rusya'nın işini kolaylaştırmaktadır. Kazak karar alıcılarının bu tavırlarındaki motivasyonlarını anlamak zor olmasa gerekir. Rusya'nın yer almadığı bir Orta Asya'nın kontrol dışı bir coğrafya olacağına itiraz etmek için ideolojik veya stratejik gerekçeler dışında gerekçe bulmak zor görülmektedir.

Gerek siyasi dinginlik ve istikrar, gerekse de radikalizmden mümkün olduğunca uzak olmak, her şeyden önemlisi de varlığını sürdüren yarı otoriter ve anti demokratik rejimleri meşrulaştırmak için Rusya'nın bölgede varlığı vazgeçilmez olmasa da kaçınılmaz görülmektedir. Elbette Kazakistan ve Nazarbayev için bu

aslında yeterli bir motivasyondur. Bu yorum Kazakistan devletinin BDT ve BDT içerisindeki Rusya yaklaşımlarını açıklamaktadır. Kolektif hava savunmasından Taliban tehlikesine karşı geliştirilen ortak stratejilere kadar BDT içerisinde Rus etkisi yadsınamaz ve bölgesel bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

3.2. Avrasya Ekonomik Topluluğu

10 Ekim 2000 tarihinde Kazakistan'ın inisiyatifi ile Avrasya Ekonomik Topluluğu (AVET) kurulmuştur. Nazarbayev, var olan ekonomik bütünlemenin daha da efektif olması açısından katalizator olabilecek bir kurumsal çerçeve oluşturmak istiyordu. BDT içerisinde elde edilen entegrasyon seviyesini yeterli bulmamaktaydı. Serbest ticaret bölgeleri vasıtasıyla kaybedilen ticari hareketliliği sağlayarak SSCB düzeyine yaklaşan bir ekonomik entegrasyon sağlamak, Dünya Ticaret Örgütü'ne ortak politikalarla etki etmek, varolan ulaşım ağını daha da geliştirmek ve sofistike hale getirmek, enerji pazarını birleştirmek ve milli eğitim politikalarını uyumlu hale getirmek gibi hedefler, Kazakistan'ın uzun vadeli dış politika stratejileri hakkında fikir verebilir. Bu hedeflere ulaşmak için BDT sonrasında en fazla umut bağlanan örgüt AVET oldu. AVET üyeleri olan Orta Asya ülkeleri siyasi bütünleşmenin öncülü sayılabilecek yüksek hedefler belirlediler. Bunlar arasında ortak para gibi ileri ekonomik entegrasyon hedefleri de vardı. Kazakistan'ın yanı sıra Rusya, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan da bu örgüte üye oldular. Ermenistan, Moldova ve Ukrayna gözlemci statüsü ile ortak çalışmalarda yer aldılar. Tıpkı BDT gibi AVET içinde de Rusya'nın başat rolü baştan kabul görmüştü ve Kazakistan bu durumun adeta altyapısını sağlamaktaydı. Orta Asya özelinde adeta tarihteki Rus etkisi gibi

ikinci bir genişleme olarak yorumlanabilecek bir Rus etkisi bütün Orta Asya'da etkili olmuş, Kazakistan tıpkı birincisinde olduğu gibi bu kez de kapıları açan konumda bir rol üstlenmekteydi. AVET bu anlamda bir platform oldu.

3.3. Kolektif Güvenlik Örgütü

14 Kasım 2005 tarihinde Rusya ve Özbekistan arasında imzalanan müttefiklik anlaşması, Rusya'da "Özbekistan Rus nüfuz alanına dönmüştür" şeklinde yorumlamıştır. Gerçekten de Rusya'nın 2005 senesi içerisinde Orta Asya'da elde ettiği en büyük ödül Özbekistan'daki durum değişikliği olmuştur. Kazanımlarını sağlamlaştırmaya çalışan Rusya, hâkim olduğu Kolektif Güvenlik Anlaşması Teşkilatı'nı (KGT) kullanarak, kendi çıkarlarını sınırlarının çok ötesinde, Orta Asya coğrafyasından başlayarak savunmaya kararlıdır. Sovyetler Birliği'nin yıkıntıları üzerinde kurulan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) alanında dış tehditlere karşı güvenliği sağlamak amacıyla 15 Mayıs 1992'de Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya Federasyonu, Tacikistan ve Özbekistan arasında Kolektif Güvenlik Anlaşması (KGT) imzalanmıştır.

1993 yılı içerisinde Gürcistan, Azerbaycan ve Beyaz Rusya da anlaşmaya katılmıştır. KGA, bir üye devletin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine karşı bir tehdit olduğu zaman, KGT çerçevesinde acil görüşmeler mekanizmasının çalıştırılmasını, bir üye devlete karşı saldırı gerçekleştiği zaman ise, askeri yardım dahil gerekli yardımın gösterilmesini öngörüyordu. 1990'lı yıllarda KGT, üye ülkelerin güvenliklerini sağlamaktan uzak kalmış, her şeyden önce eski Sovyet alanında Rus askeri etkinliğini

sürdürme aracı görevini görmüştür. Bundan dolayı 1999 yılının sonuna gelindiğinde anlaşmadan üç ülke eksilmiştir: Azerbaycan, Gürcistan ve Özbekistan.

2000 yılında Rusya'daki iktidar değişikliği, 1990'lı yılların sonunda Orta Asya devletlerinin karşılaştıkları yeni tehditler KGT'nin ivme kazanmasına sebep olmuştur. 1999 yılında Özbekistan İslami Hareketi militanlarının Kırgızistan ve Özbekistan topraklarında güvenlik güçleriyle sıcak çatışmalara girmeleri, Orta Asya bölgesinin güvenlik zaafını ortaya sermiştir. Bu tarihten itibaren, Orta Asya bölgesi KGT'nin temel faaliyet alanı haline gelmiştir. Ekim 2000 tarihinde Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te yapılan KGA üye ülkelerinin zirvesinde KGA'nin öngördüğü kolektif güvenlik sistemi çerçevesinde kolektif güvenlik güçlerinin kurulmasına yönelik bir anlaşma imzalanmıştır. Mayıs 2001'de yapılan bir sonraki zirvede Orta Asya'da Kolektif Hızlı Konuşlandırma Güçleri'nin (KHKG) kurulmasına karar verilmiştir.

11 Eylül'den sonra gerçekleşen Afganistan operasyonu sonucunda Orta Asya ülkeleri tarafından temel tehdit kaynağı olarak algılanan Taliban yönetimi devrilmiştir. İlk defa olarak Rusya dışındaki bir güç, bölge güvenliğinin sağlanmasına talip olmuştur. Ancak bölgede ABD nüfuzu arttıkça Rusya da, kolektif güvenlik alanındaki faaliyetlerini daha da artırmaktadır. Rusya, 2002 yılında Kırgızistan'da Kant havaalanına uçaklarını konuşlandırmaya başlamıştır. Teorik olarak Kant'a konuşlandırılan Rus hava birliğinin amaçlarından bir tanesi, KGA çerçevesinde kurulan KHKG'nin havadan destek vermektir. Bu anlamda Kant, KGAT güçlerinin Orta Asya'daki dayanak noktasıdır. 18 Eylül 2003 yılında KGA, Kolektif Güvenlik Anlaşması Teşkilatı (KGAT) adı altında uluslararası bölgesel teşkilata dönüştürülmüştür. KGAT Tüzüğü'nde "teşkilata üye olan taraflardan birine yapılan saldırının, tüm taraflara yapılmış sayılacağı" belirtilmiştir. Bu anlamda ortak güvenlik tedbirleri açısından KGA'nın çok ötesine adım atılmıştır. Rusya'nın çabalarıyla etkin bölgesel güvenlik teşkilatı haline dönüştürülmeye çalışılan KGAT, 2004 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gözlemci statüsüne sahip

olmuştur. KGAT'ın uluslararası arenada tanınması ve otoritesinin kabul edilmesi yönünde hayata geçirilmeye başlanan bir sonraki adım, KGAT-NATO ilişkilerinin kurulmasına yönelik çabalar olmuştur. Rusya, 29-30 Kasım 2005 tarihinde yapılan KGAT Savunma Bakanları Konseyi'nin toplantısında bu konuyu gündeme taşımıştır. Toplantının akabinde yaptığı açıklamada Rusya Savunma Bakanı Sergey İvanov, modern tehditlere karşı koyma konusunda KGAT'ın NATO ile işbirliği yapmak istediğini belirtmiştir. İvanov, toplantıdan bir hafta sonra gerçekleşecek olan Rusya-NATO Konseyi'nin toplantısında KGAT dönem başkanlığını yürüten Rusya'nın bir kolektif güvenlik teşkilatı olarak KGAT'ın işbirliği önerilerini NATO'ya sunacağını belirtmiştir. Kısacası Rusya, KGAT'ın NATO'ya denk bir bölgesel güvenlik örgütü olarak tanınmasını istemektedir. Daha açık olarak söylenirse, Orta Asya başta olmak üzere, KGAT'ın kapsadığı alanda askeri olarak Rusya'nın hakim olduğunu kabul ettirmeye çalışmaktadır.

2001 yılında BDT üyeleri CRDF (Collective Rapid Deployment Force) adlı konsepti oluşturdular ve savunma politikalarını SSCB sonrası neredeyse tekrar SSCB seviyesine getirdiler. Başkan seçilmesinin ardından Rusya devlet başkanı Vladimir Putin stratejik hedef olarak BDT içerisinde Rus yanlısı hükümetler olması yönünde ağırlık koymaya başladı. Bu özellikle savunma politikaları alanında mevcut bazı gerekçelerle meşrulaştırılıyordu. Uyuşturucu trafiği, nükleer silah ve materyallerin illegal ticaretinin engellenmesi, radikalizm ve buna bağlı terörizmin engellenmesi gibi konular ciddi sorunlardı ve bu sorunlarda Sovyet ardılı coğrafyada ciddiye alınması gereken bir boşluk mevcuttu. Bu durum Putin'in bu alana yoğunlaşmasında işini kolaylaştırdı. CRDF her ne kadar örneğin terörizmle mücadele gibi daha nötr ve az dikkat çekici alanları hedef alsa da, Rusya bu çerçevede kapsamında BDT ülkelerindeki askeri varlığını giderek arttırdı. Kazakistan başta olmak üzere Kırgızistan ve Tacikistan'da da Rus askerleri konuşlandırıldı. Bu yapı Kolektif

Güvenlik Örgütü'nün temellerini oluşturdu. Kasım 2002'de Kolektif Güvenlik Örgütü (KGÖ) resmen kuruldu. Dışişleri Bakanları Konseyi gibi bakanlıklar konseyleri oluşturuldu ve kurumsal çatı kuruldu. Dış tehdit konusu görev tanımına eklenerek bir savunma örgütü kimliği oluşturuldu. Doğu Avrupa Grubu, Kafkasya Grubu ve Güney Grubu gibi coğrafi gruplandırmalarla NATO dahilindeki coğrafi işbölümüne benzer bir yapı kabul edildi. Dominant aktör olarak Rusya'nın başı çektiği örgütte Rusya'ya en başta destek olan ülke gene Kazakistan'dı.

3.4. Şanghay İşbirliği Teşkilatı

İsmini örgütün ilk toplantısını yaptığı Çin'in en büyük kenti Şanghay'dan alan Şanghay İşbirliği Örgütü ya da Şanghay Altılısı, 1996 yılında kurulmuş bir uluslararası kuruluştur. Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın katılımıyla 1996 yılında Şanghay Beşlisi adıyla kurulan örgüt, 2001 yılında Özbekistan'ın katılımıyla Şanghay Altılısı adını almıştır. Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan da Şanghay İşbirliği Örgütü'nde gözlemci statüsündedirler. Bu yazıda Şanghay İşbirliği Örgütü'nün kuruluşunu, örgüt yapısını, etkinliklerini ve örgütün gelecekte oynayacağı rolle ilgili tartışmaları kısaca özetleyeceğim.

Şanghay İşbirliği Örgütü; Çin Halk Cumhuriyeti liderliğinde oluşan ve daha çok Çin-Rusya dengesi altında gelişen bir örgüt özelliği göstermektedir. Örgütün kuruluşu daha çok Çin-Rusya arasındaki SSCB sonrasındaki sınır sorunlarını çözmek amacıyla olsa da, örgüt zaman içerisinde üyeleri arasında derinlemesine askeri, ekonomik ve kültürel

bağların oluştuğu ABD ve Batı bloğunun karşısındaki ikinci blok güç olarak dikkat çekmiş ve bu yönüyle geçmişteki Varşova Paktı'na ve COMECON'a benzetilmiştir. Örgütün kuruluşunda etkili olan temel unsur sınır sorunları olarak belirtilse de, birçok gözlemciye göre (Huang: 2006, 16) örgütün kurulması Çin'in ekonomik dışa açılımı, artan enerji bağımlılığı ve yeni küresel güç olma hedefli dış politikasının bir sonucudur. Rusya-Çin sınırının silahsızlandırılması ve sınır meselelerinin çözülmesiyle (Huang: 2006, 16-17) işe başlayan ŞİÖ, yakın bir gelecekte dünyanın en büyük ekonomik gücü olacak Çin ve dünyanın en önemli enerji sağlayıcı ülkelerinden olan Rusya sayesinde emin adımlarla büyümektedir.

Erkin Ekrem'e göre BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden ikisi, yani Çin ve Rusya'nın yer aldığı, dünyada stratejik nükleer silaha sahip olan ülkelerin (ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore, İran) bir kısmının yer aldığı, dünyanın en büyük ordusuna sahip bu örgüt Çin'in dünya liderliğine soyunma girişimidir. Nuraniye Hidayet Ekrem'in verdiği bilgilere göre; örgüte üye ülkeler 300 milyon metrekare toprağı kapsamakta ve Avrasya kıtasının 3/5'ine denk gelmektedir. 1.455 milyar nüfusa sahip olan bu örgüt dünya nüfusunun ¼'ini teşkil etmektedir. 2004'te Moğolistan ve 2005'te Hindistan, Pakistan ve İran'ın da örgüte gözlemci üye ülke olarak iştirak etmesiyle ŞİÖ artık Avrasya'nın en büyük ekonomik ve güvenlikle ilgili bölgesel teşkilatı haline dönüşmüştür.

Haziran 2001'de üye devletler Saint Petersburg Zirvesi'nde örgütün amaç, prensip, yapı ve işleyişini belirleyen ŞİÖ Beyannamesini imzalamıştır. Ayrıca zirvede bir anti-terör ajansının kurulmasını öngören bir anlaşma daha imzalanmıştır. Bu beyannameye göre ŞİÖ'nün temel amaçları üye ülkeler arasındaki güven ve dostluğu ilerletmek, bu paralelde üye ülkeler arasındaki ekonomik, kültürel, siyasal ve askeri bağları güçlendirmektir (Lukin, 33). 2003 Pekin Zirvesi'nden başlayarak örgüt üyeleri

arasındaki askeri ve ekonomik bağları güçlendirmek için somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda 2003'te ekonomik antlaşmalar imzalanmış, 2004'te örgütte ilk kez bütçe hazırlanmış, 2005'te yapılan çağrı ile Özbekistan'daki Amerikan askeri varlığına tepki gösterilmiş ve bu gücün bölgeden uzaklaştırılması sağlanmış, 2007'de ise altı üye ülkenin orduları Ural dağlarında "Barış Misyonu 2007" adlı bir askeri tatbikat düzenlemiştir. Dünya petrol üretim ve kullanım pazarının yarısından fazlasını elinde bulunduran ve Hindistan, İran, Moğolistan ve Pakistan'ın gözlemci olarak bulunduğu örgüt, ABD'ye karşı etkili bir kutup oluşturmayı amaçlamaktadır. Başlarda açıkça söylenmeyen bu amaç dönemin Rusya Devlet Başkanı ve şimdiki Başbakanı Vladimir Putin'in örgütün Ağustos 2007 Bişkek Zirvesi'ndeki "tek kutuplu dünya kabul edilemez" açıklamasıyla dünyaya da bir anlamda duyurulmuştur.

ŞİÖ ulus-devlet temelinde eşit üyelerin yer aldığı uluslarüstü değil, uluslararası bir örgüttür. ŞİÖ yedi önemli alt konseyden oluşmaktadır. Bunların bir bölümü senelik toplantılarda bir araya gelirken, bir bölümü daimi yapıdadır.

A-) Devlet Başkanları Konseyi; her sene bir defa düzenli olarak bir üye ülkede toplanan ve devlet başkanlarının katıldığı en üst düzeydeki karar mekanizmasıdır. Diğer konseylerin önceden istişare ettikleri önemli meseleler burada karara bağlanmaktadır.

B-) Hükümet Başkanları Konseyi; her sene bir defa toplanan ve bütçenin onaylanması ve ekonomik antlaşmalar yapılması gibi temel sorumlulukları olan ikinci en önemli alt mekanizmadır.

C-) Dış İşleri Bakanları Konseyi; Devlet Başkanları Konseyi'nden bir ay önce toplanan ve bu konseyin gündemini belirleyen, uluslararası meselelerin yoğunlukta görüşüldüğü örgütün en işlevsel organlarından birisidir.

D-) Temsilcilikler Konseyi; üye ülkelerin işbirliği yaptıkları alanlarda temsilcilerin katıldığı (savunma bakanları, polis teşkilatları, adalet bakanları vs.) kapsamlı görüşme ve antlaşmaların altyapısının oluşturulduğu önemli bir organdır.

E-) Ulusal Koordinatörler Konseyi; yılda en az üç kez toplanan ve ŞİÖ üyesi ülkelerin ulusal koordinatörlerinin katıldığı bir anlamda tüm diğer organları yönlendiren organdır.

F-) Sekreteryası; Pekin’de bulunan ve örgütün tüm işlerinin belgelendiği, takip edildiği, sonraki aktiviteler için belgelerin hazırlandığı daimi ve önemli bir organdır. İlk genel sekreter Çinli Zhang Deguang’dır.

G-) Bölgesel Anti-terör Ajansı: Özbekistan’ın başkenti Taşkent’te yer alan anti-terör şubesidir. Daimi nitelikte olup, ilk sekreteri Özbek Casymov’dur.

Şanghay İşbirliği Örgütü’nün etkinlikleri 3 boyutta incelemek mümkündür. Zira AB aksine uluslararası değil, uluslararası bir yapıda kurulmuş olan ŞİÖ politik bütünleşme ve derinleşmeyle fazla ilgilenmemektedir.

A-) Güvenlik boyutu: Bölgesel anti-terör Ajansı sayesinde ŞİÖ anti-terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele konularında bölgesel işbirliğini üst düzeye çıkarmıştır. En büyüğü 2007’de olmak üzere 3 ortak askeri tatbikat düzenleyen ŞİÖ, yine de henüz NATO gibi bir askeri birliktelik görüntüsü vermekten çok uzaktır ve bu amacı gütmeye izlenimini vermektedir.

B-) Ekonomik boyut: Örgütün en faal ve önemli etkinlikleri ekonomi alanındadır. ŞİÖ’ne üye devletler 2003 yılında ekonomik işbirliğini genişletme amacıyla bir çerçeve anlaşması imzalamıştır. Aynı toplantıda Çin Halk Cumhuriyeti başbakanı Wen Jiabao örgüt üyesi ülkeler arasında uzun vadede bir serbest ticaret bölgesi oluşturulmasının hedeflenmesini önermiştir. Ardından bir yıl sonra 23 Eylül 2004’te 100 maddelik bir

plan imzalanmıştır. 5 Ekim 2005, ŞİÖ Moskova zirvesinde, ŞİÖ'nün ortak enerji projelerine öncelik tanıyacağı açıklanmış, özellikle de petrol ve gaz sektörüyle ve su kaynaklarının ortak kullanımı üzerinde durulacağı belirtilmiştir. Ortak projelerin finansmanı için bir ŞİÖ İnterbank'ının kurulması kabul edilmiştir. ŞİÖ İnterbank kurumunun ilk toplantısı Şubat 2006'da Pekin'de yapılmıştır. 30 Kasım 2006'da, Almata'da düzenlenen ŞİÖ konferansında Rus Dışişleri Bakanı ŞİÖ'nün bir "enerji kulübü" kurulması konusunda planlar yaptığını belirtmiştir.

C-) Kültürel boyut: Kültürel işbirliği de ŞİÖ çerçevesine dahil edilmiştir. 12 Nisan 2002'de Pekin'de ŞİÖ Kültür Bakanları buluşması düzenlenmiş, sürekli kültürel işbirliği konusunda ortak bildiri imzalanmıştır. İlk defa 2005 Astana zirvesi sırasında ŞİÖ adına bir sanat festivali ve bir de sergi düzenlenmiştir. Kazakistan aynı zamanda 2008 yılında bir halk dansları festivali düzenlenmesini önermiştir.

Şanghay İşbirliği Örgütü'nün geleceği konusunda farklı fikirler bulunmaktadır. Bu bölümde ŞİÖ'nün geleceğiyle ilgili bazı tartışmalara değinilecektir. Erkin Ekrem'in de üzerinde durduğu temel mesele ŞİÖ üyesi ülkelerin ilerleyen yıllarda NATO'nun doğuya doğru genişlemesine tepki olarak daha sıkı işbirliği içine girmesine neden olacağı şeklindedir. ABD Savunma Bakan Yardımcısı Peter Romdan da, Çin ve Rusya'nın Orta Asya'daki askeri işbirliği ilişkileri arttıkça ABD'nin Asya NATO'sunun oluşmasına sebep olacağını ifade etmiştir. ŞİÖ'nün Varşova Paktı'na benzetilmesi doğal olarak Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu sistemi hatırlatmaktadır.

Ancak geçmişte iki kutuplu sistemin temelinde kapitalizm-komünizm eksenindeki ideoloji çatışması yatmaktaydı. Oysa bugün o dönemin lideri olan Rusya, Batı dünyasının siyasal ve toplumsal değerleri demokrasi ve insan haklarına saygılıdır. Ancak ŞİÖ'ne resmi üye ülkeler demokratikleşme ve insan hakları konularında kötü sicilleri nedeniyle zaman zaman Batı devletleri ve insan hakları kuruluşları tarafından kıyasıya

eleştirilmektedir. Şanghay İşbirliği Örgütü, Çin'in inisiyatifi ile kurulmuştur ve Çin'in sınır güvenliği, bölgesel güvenliği ve ekonomik çıkarlarını amaçlamıştır. Yani üye ve gözlemci ülkelerin siyasal, ekonomi ve güvenlik çıkarları olduğu gibi, Çin'in de Şanghay İşbirliği Örgütü platformunda Orta Asya ve Rusya'nın enerji kaynaklarını kontrol etmek ve burayı kendi ucuz mallarının pazarı ve iş gücü üssü haline getirmek gibi hedefleri vardır. Ancak Nuraniye Hidayet Ekrem'in belirttiği bu husus, Rusya'nın Batı dünyasına (ABD) yaklaşması durumunda Çin-Rusya rekabetini alevlendirebilir ve örgütü işlevsiz kılabilir. Örgütün Çin merkezli yapısı orta ve uzun vadede diğer üye ülkeleri rahatsız edebilir.

Bu bağlamda Rusya Federasyonu'nun son NATO zirvesinde Batı'ya yakın durması ve füze kalkını projesine destek vermesi dikkat çekicidir. Hindistan, İran, Pakistan gibi gözlemci üyelerin örgüte tam üye olması durumunda örgüt bir anda genişlemesine ve güçlenmesine rağmen tartışmaların merkezi haline de gelebilir (özellikle Batı dünyası-İran çekişmesi nedeniyle). Batı ile sık sık sorunlar yaşayan Batılı Türkiye'nin tutumu da örgütün geleceği açısından önemli olacaktır.

Washington, başlangıçta Şanghay İşbirliği Örgütü'nü hafife almıştır. 11 Eylül olayı sonrası ABD ve NATO güçlerinin Rusya ve bazı bölge ülkelerinin desteğini alarak Orta Asya'ya girmesiyle örgütün tamamen yıkılacağı da ileri sürülmüştür. Ancak AB ile NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve ABD'nin Avrasya'ya yönelmesi gibi konjonktürel değişimler, Orta Asya ülkelerinin Batı'nın bölgede sürdürmeye çalıştığı "renkli devrim"lere karşı tepkileri, Rusya'nın enerji fiyatlarının artmasıyla yeniden güç toplaması ve en önemlisi Çin'in bir ekonomik ve askerî güç olarak yükselmesi ABD'nin bölgedeki etkisini belli ölçüde kırmıştır. ABD'nin Orta Asya politikasının gelecekte nasıl yolu takip edeceği ise henüz net olarak bilinmemektedir.

Sonuç olarak Şanghay İşbirliği Örgütü'nün geleceği konusunda kesin yargılara varmak için henüz erkendir. Batı'nın demokratikleştirme politikasının (renkli devrimler) Avrasya'da ters tepki yarattığı ve bölge ülkelerini Rusya ile Çin'e yakınlaştırdığı, böyle bir ortamda da Çin'in ekonomik gücüne paralel olarak ŞİÖ'nün de güçlenmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Heritage Foundation kuruluşunun kıdemli araştırmacısı Ariel Cohen, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün ilk kurulduğunda Washington yetkililerinin bunu önemsemediklerini ve endişe etmenin bir nedeni olmadığı kanaatinde olduklarını, ancak şu andaki gelişmelerin onların bu görüşünün yanlış olduğunu gösterdiğini belirtmektedir.

Kazakistan'ın üye olduğu en etkili ve salt Sovyet ardılı ülkelerden oluşmayan uluslararası örgüt olan Şanghay İşbirliği Teşkilatı (SCO) Asya kıtasında birbirinden farklı ülkeleri bir araya getiren gelecek vaat eden bir uluslararası platform olma yolundadır. Çin'in örgütteki varlığı Rusya'yı dengelemektedir. Kazakistan açısından örgüt üye devletlerin bağımsızlık ve egemenliklerinin devamlılığı bakımından bu nedenle önem arz etmektedir. Kazakistan Sovyet ardılı uluslararası örgütlerde sağlayamadığı dengeyi bu örgüt kanalıyla sağlamaya çalışmaktadır. Çin yukarıda belirtildiği üzere Kazakistan ile büyüyen ve giderek önem kazanan ilişkiler kurmaktadır. Kazakistan bir nevi Rusya ile Çin arasında kalmış gibidir. Aslında bu durum Orta Asya tarihinde de karşımıza çıkan bir durumdur. Şanghay İşbirliği Teşkilatı dahilinde bu durum Sovyetlerin çökmesinin ardından ortaya çıkan yeni dengelere işaret etmektedir.

Kazakistan Çin ile kurduğu ilişkilerde sadece ikili düzeyin yanı sıra çoklu düzeyde de iletişim kurmaya önem vermektedir. Şanghay beşlisi olarak adlandırılan çekirdek ülkeler Kazakistan, Çin, Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan güven artırıcı önlemler geliştirerek gerek anti terörizm gerekse de sınır güvenliği gibi güvenlik politikalarının önemli alanlarında örgütü bir platform olarak işlevselleştirmektedirler.

Özbekistan da bu platformun yararlarından ikna olarak beşliye katılmaya karar vermiştir. 2001 yılında Şanghay Terörizm, Ayrılkçılık ve Aşırılıkla (Ekstremizm ile) Mücadele Konvansiyonu imzalanarak güvenlik alanında örgüt etkisini artırmıştır. Üye ülkeler bu yeni güvenlik örgütü kapsamında ikili ve çoklu askeri tatbikatlar yapmakta ve işbirliğini derinleştirme yolunda çalışmaktadırlar. “East Antiterror 2006” tatbikatı bunlardan biri ve en önemlilerindedir. Gizli servisler, askeriye ve diğer devlet organları arasında işbirliğinin derinleştirilmesi amacını güden bu tatbikatlarla örgüt giderek daha işlevsel hale gelmektedir. Aynı zamanda ekonomi, enerji, kültür ve diğer alanlarda da ikili ve çoklu işbirlikleri artmaktadır. Örneğin 2004 yılında gerçekleştirilen Bişkek zirvesinde yüzden fazla işbirliği projesi farklı sektör ve alanlarda tespit edilmiş ve başlatılmıştır (Marat, Erica: 2008). Kazakistan özellikle kültürel değişim programları konusunda projeler gerçekleştirmektedir.

Gene Kazakistan tarafından ön plana çıkartılan diğer bir çalışma alanı enerji sektöründe olası işbirliklerini örgüt çatısı altında geliştirmektir. Bu bağlamda Nazarbayev 2007 yılının Ağustosunda Şanghay kapsamında bir enerji ajansı kurma girişiminde bulunmuştur ve bir petrol ve doğalgaz bilgi bankası kurulmasını önermiştir. Bu çerçevenin hayata geçirilmesiyle beraber İran, Rusya ve Özbekistan diğer üye ülkelerden Çin, Hindistan, Kırgızistan, Pakistan, Moğolistan ve Tacikistan ile enerji sektöründe olası potansiyel işbirliklerini geliştirme imkânı bulmuşlardır.

SONUÇ

Kazakistan Orta Asya'nın, Orta Asya Avrasya'nın, Avrasya ise dünyanın 21. yüzyıldaki merkezini oluşturacaktır. Doğal kaynakları ve yer altı zenginlikleri, Rusya, Çin ve Hindistan arasındaki jeopolitik konumu ve güçlenen ekonomisi ile istikrarlı konumu nedeniyle Kazakistan küresel ilişkilerde giderek artan önemi haiz bir ülkedir.

1991 yılında bağımsızlığını elde etmesinin ardından henüz 20 yıl geçmesine rağmen, Kazakistan egemenliğini ve bağımsızlığını devam ettiren, bunu başarmak için gerekli diplomatik uyum sağlama yeteneğini ispat etmiş bulunan bir ülkedir. Devasa komşuları Rusya ve Çin arasındaki stratejik konumu Kazakistan'ı aynı zamanda bölgesel barış ve istikrarın tesis ve korunmasında da sorumlu bir konuma zorlamıştır. Kazakistan bu zorlu işin üstesinden gelmiş ve 20 yıllık bağımsızlık tarihinde genç bir devletten beklenmedik oranda yetenekli hareket etmiştir.

Rusya ile ikili ilişkilerini geliştirirken, hassas bir konu olan iç dengelerini koruyarak, güçlü ve etkili komşusunu kışkırtmamış, ama egemenlik ve bağımsızlığından da taviz vermeksizin kendi iç sistemini oturtmak doğrultusunda gelişimine devam etmiştir. Çin gibi küresel manada etkili diğer bir büyük komşusu ile ilişkilerini tesis ederken, aradaki demografik asimetriye rağmen korkusuzca gerek altyapı alanında hamlelerle ve projelerle, gerekse de ortak ekonomik işbirlikleriyle hem enerji gibi hayati bir sahada Çin pazarına girmeyi başarmış, hem de üretken Çin ekonomisinin Kazakistan'da yatırım yapmasını sağlamıştır. Bölgesel güçlerle olan ilişkilerini dengelerken, küresel aktörler olan ABD, AB ve Japonya gibi güçlerle de istikrarlı ilişkiler tesis etmeyi başaran Kazakistan, Türkiye gibi akraba ülkelerle de ilişkilerini

verimli olabilecek sektörlerde desteklemiş ve geliştirmiştir. Bu çabaların tümü multi vektör adı verilen bir konsepti beraberinde getirmiş, aslında bütün ülkelerle kendi çıkarları doğrultusunda ilişkilerini geliştirmeye çalışan dinamik bir konsept ortaya konmuştur.

19. yüzyıldaki “büyük oyun” benzeri bir satrancın oynandığı Orta Asya coğrafyasında Kazakistan’ın başarılarının önemi daha iyi değerlendirilmeli, başarısız olduğu öne sürülebilecek alanlardaki değerlendirmelerde pesimist bir profil ön plana çıkarılmamalıdır. Demokratikleşme ve ekonomik alandaki şeffaflaşma gibi sorunlu alanlar, aslında Sovyet ardılı coğrafyanın ortak sorunları olup, bu yapısal olarak nitelenmesi gereken problemlerin çözümünün on yılları alacağı unutulmamalıdır. Halen güvenlik ve demokrasinin ya – ya da ikileminde algılandığı post Sovyet bölgelerde Kazakistan’daki görece serbestlik ve ekonomik dinamizm küçümsenmemelidir.

Bu değerlendirmeler ışığında, dış determinantların koşullarına uyum konusunda Kazak dış politikası olumlu bir not almaya layıktır. Genç devletin tecrübesiz diplomatları, aslında kendi kurumsallaşmalarını tamamlamış ve kendilerinden beklenmedik bir performansı sessizce bir dış politika başarısına dönüştürmüşlerdir. Rusya’nın artan önem ve etkisi, ya da Kazak ekonomisinin kırılganlığı ve sektörel az gelişmişlikleri gibi sorunlu addedebileceği alanlar olmakla beraber, bu genel değerlendirmede Kazakistan 21. yüzyılda küresel ekonomi barış ve istikrara katkı sağlayabilecek bir performans ve potansiyel ortaya koyarak, Orta Asya’daki diğer devletlere örnek bir ülke olmuştur.

Özellikle büyük güçlerle denge sağlamak gibi hassas bir konuda başarı sağlanmış ve Rusya – Çin hattında istikrarlı ve hesaplanabilir bir dış politika konsepti ortaya konularak gerçekten de diğer bölgesel aktörlerin bile istikrar ve gelişimlerine katkıda bulunulabilmiştir. Farklı mekanizma ve uluslararası bölgesel örgütler ve entegrasyon

platformları arasında üstlenilen rol konusunda da Kazakistan karar alıcıları son derece dengeli tercihler ve kararlarla, aynı yaklaşımı sergileyerek bölgesel olarak Orta Asya'nın istikrarlılaşmasında dinamik ve pro – aktif davranmışlardır. Kazakistan'ın bu dinamik ve istikrarlı dış politikasının devam etmesi desteklenmeli ve giderek gelişen daha etkili bir dış politika aktörü olan Kazakistan akademik ilgi ve araştırma konusu olmaya devam etmelidir.

KAYNAKÇA

Monografik Eserler

Abazov, Rafis, *Palgrave Concise Historical Atlas of Central Asia* [Paperback], Palgrave Macmillan, 2008.

Adolf, Matthias, *Energiesicherheitspolitik der VR China in der Kaspischen Region: Erdölversorgung aus Zentralasien*, VS Verlag, 2010.

Aghai-Diba, Bahman, *The Law and Politics of the Caspian Sea in the Twenty-First Century: The Positions and Views of Russia, Kazakhstan, Azerbaijan, Turkmenistan, with Special Reference to Iran*, Ibex Pub, 2003.

Ahmed, Akbar ve David Hart, ed. *Islam in Tribal Societies*. London: Routledge and Kegan Paul, 1984.

Allworth, Edward, ed. *Central Asia: 120 Years of Russian Rule*. Durham: Duke University Press, 1989.

Atabaki, Touraj ve John O'Kane, *Post-Soviet Central Asia*, London: New York: Tauris Academic Studies in association with the International Institute of Asian Studies, Leiden, Amsterdam, 1998.

Babak, Vladimir, Demian Vaisman ve Aryeh Wasserman, *Political organization in Central Asia and Azerbaijan*, London: Portland, OR: Frank Cass, 2004.

Bachmann, Berta, Erinnerungen an Kasachstan. Erfahrungsbericht einer Rußlanddeutschen, 3. Baskı, Aussaat Verlag, 1993.

Bacon, Elizabeth. *Central Asians under Russian Rule: A Study in Culture Change*. Ithaca: Cornell University Press, 1980.

Bar, Julia, Wasserkonflikte in Zentralasien: Akteure, Interessendisparitäten und Ansätze für die Entschärfung des regionalen Konfliktpotentials, Universitätsverlag Potsdam, April 2009

Bartold, V. V., *Four studies on the history of Central Asia*, Brill, 1956.

Batalden, Stephen K. Ve Sandra L. Batalden. *The Newly Independent States of Eurasia: Handbook of Former Soviet Republics*. Phoenix: Oryx, 1993.

Beaver, Paul. Ed. *Jane's Sentinel Regional Security Assessment: Commonwealth of Independent States*. Coulsdon, United Kingdom: Jane's Information Group, 1994.

Bektenov, Rustem. *Interne Revision als Teil der Corporate Governance bei Banken: Am Beispiel von Russland und Kasachstan*, Suedwestdeutscher Verlag fuer Hochschulschriften, 2009.

Bertsch, Gary K. ve William C. Potter, *Dangerous Weapons, Desperate States: Russia, Belarus, Kazakstan and Ukraine*, 1999.

Biermann, Werner ve Arno Klönne, Ein Objekt der Gier: Der Iran, der Nahe und Mittlere Osten und Zentralasien, Papyrossa Verlag, 2006.

Canfield, Robert L. ve Gabriele Rasuly-Paleczek, *Ethnicity, Authority, and Power in Central Asia: New Games Great and Small*, Central Asian Studies, 2010

Capisani, Giampaolo R., *The handbook of central Asia: a comprehensive survey of the new republics*, Londra ve New York: I.B. Tauris, 2000.

Crellir, George, Rusların Asya Siyaseti, çev. Serhat Bayram, Toker, 1990.

Crews, Robert D., For Prophet and Tsar: Islam and Empire in Russia and Central Asia, Harvard University Press, 2009.

Cummings, Sally N., *Oil, transition and security in Central Asia*, Londra ve New York: Routledge Curzon, 2003.

Cummings, Sally N., *Power and change in Central Asia*, Londra ve New York: Routledge, 2002.

Curtis, Glenn E., Kazakistan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan: Country Studies (Area Handbook Series), Library of Congress Federal Research Division, 1997.

Dieter, Heribert, Regionale Integration in Zentralasien [Unbekannter Einband], Metropolis-Verlag für Ökonomie, Gesellschaft und Politik, 1995

Dschafarow, Rauf, Die Politik der Groß- und Regionalmächte im Südkaukasus und in Zentralasien, Frankfurt: Peter Lang, 2010

Ertürk, Korkut A., *Rethinking Central Asia: non-Eurocentric studies in history, social structure and identity*, UK: Ithaca Press, 1999.

Europäische Politik in Zentralasien, Edition Körber Stiftung, 2008

Eurasia Economic Outlook, February 1996. WEFA Group. Eddystone, Pennsylvania: 1996.

Everett-Heath, Tom, *Central Asia: aspects of transition*, Londra ve New York: Routledge Curzon, 2003.

Ferdinand, Peter, *The New States of Central Asia and Their Neighbours*.

Golden, Peter B., *Central Asia in World History* (New Oxford World History), Oxford University Press, 2011

Grousset, Rene, *Asya'nın Uyanışı*, Ankara: Akçağ, 1999.

Gumpel, Werner ve Alpay Hekimler, Ed. *Die Türkei als Energiebrücke zwischen Europa und Zentralasien* [Taschenbuch], Konrad Adenauer Stiftung, 2006.

Hambly, Gavin, *Zentralasien, Fischer Weltgeschichte*, Cilt 16, Fischer, 1975.

Happel, Jörn, *Nomadische Lebenswelten und zarische Politik. Der Aufstand in Zentralasien 1916* (Quellen und Studien zur Geschichte des Östlichen Europa 76) (Quellen Und Studien Zur Geschichte Des Ostlichen Europa), Franz Steiner Verlag, 2010.

Hedeler, Wladislaw ve Meinhard Stark, Das Grab in der Steppe. Leben im GULAG: Die Geschichte eines sowjetischen Zwangslagers in Kasachstan 1930-1959: Das Grab in der Steppe. Leben im ... "Besserungsarbeitslagers" 1930-1959, Schöningh, 2007.

Helwig, Daniel, Schönheit liegt im Auge des Betrachters: Grenzen der Normative Power EU in Zentralasien [Broschiert], GRIN, 2011

Herzog, Tobias, Strategiewechsel in Ankara? - Eine Analyse der Gestaltungsmöglichkeiten türkischer Außenpolitik in Zentralasien und auf dem Kaukasus vor dem ... türkischer Kooperation und Konfrontation, GRIN, 2007.

Hiro, Dilip, *Inside Central Asia: A Political and Cultural History of Uzbekistan, Turkmenistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tadjikistan, Turkey and Iran*, Overlook, 2009.

Hirsch, Francine. *Empire of Nations: Ethnographic Knowledge and the Making of the Soviet Union (Culture and Society After Socialism)*, Cornell University Press, 2005.

Holm-Hansen, Jorn, Irina Malkova, Hans O. Melberg ve Boris Tsilevich. Nation Building And Ethnic Integration In Post-soviet Societies: An Investigation of Latvia and Kazakstan, 1999.

Hopkirk, Peter, *The Great Game: The Struggle for Empire in Central Asia* (Kodansha Globe), Paperback: 564 pages, Publisher: Kodansha International, 1992.

Jacobi, Moritz, Das Bildungssystem Zentralasiens im Wandel [Taschenbuch], GRIN, 2009

Johnson, Rob, *Oil, Islam, and Conflict: Central Asia since 1945* (Reaktion Books - Contemporary Worlds), Reaktion Books, 2007.

Johnson, Rob, *Pulverfass am Hindukusch: Dschihad, Erdöl und die Großmächte in Zentralasien*, *Almancaya çeviren: Heike Schlatterer ve Werner Roller*, Theiss, 2008.

Jonson, Lena, *Vladimir Putin and Central Asia: the shaping of Russian foreign policy*, London: New York: I.B. Tauris, 2006

Jonson, Lena, *Russia and Central Asia: a new web of relations*, London: Royal Institute of International Affairs, Russia and Eurasia Programme: Washington, DC: Distributed by the Brookings Institution, 1998.

Kaiser, Robert J. *The Geography of Nationalism in Russia and the USSR*. Princeton: Princeton University Press, 1994.

Katz, Zev, ed. *Handbook of Major Soviet Nationalities*. New York: Free Press, 1975.

Kazakstan: *Webster's Timeline History, 1927 – 2004*, Icon Group International, 2009.

Khalid, Adeb, *Islam after Communism: Religion and Politics in Central Asia*, Un. Of California Press, 2007.

Kindermann, Gottfried – Karl, *Grundelemente der Weltpolitik*, München, 1991.

Klötzli, Stefan, *Umweltzerstörung und Politik in Zentralasien: Eine ökoregionale Systemuntersuchung [Taschenbuch]*, Peter Lang, 1997.

Klyashtorny, S. G. ve T. İ. Sultanov, Kazakistan: Türkün Üç Bin Yılı, çev. Ahsen Batur, Selenge, 2003.

Knieper, Rolf, Lado Chanturia ve Hans-Joachim Schramm, Ed., Grundlagen der Zivilrechtsordnung in den Staaten des Kaukasus und Zentralasiens in Theorie und Praxis [Broschiert], BWV - Berliner Wissenschafts-Verlag, 2008

Knieper, Rolf, Lado Chanturia ve Hans-Joachim Schramm, Ed., Probleme des Vertragsrechts und der Vertragssicherung in den Staaten des Kaukasus und Zentralasiens: Materialien einer Internationalen Konferenz an der Universität Bremen vom 10. und 11. April 2008 [Broschiert], (Rusça-Almanca), BWV - Berliner Wissenschafts-Verlag, 2009

Knieper, Rolf, Lado Chanturia ve Hans-Joachim Schramm, Das Privatrecht im Kaukasus und in Zentralasien: Bestandsaufnahme und Entwicklung, BWV - Berliner Wissenschafts-Verlag, 2010

Krader, Lawrence. Peoples of Central Asia. Uralic and Altaic Series, No. 26. Bloomington: Indiana University, 1963.

Kramer, Matthias,Ed., Integratives und nachhaltigkeitsorientiertes Wassermanagement: Kooperationspotenziale zwischen Deutschland und Zentralasien [Kindle Edition], Gabler Verlag, 2009.

Küpper, Herbert ve Wolfgang Brenn, Ed., Rechtstransfer und internationale rechtliche Zusammenarbeit: Deutsche und japanische Erfahrungen bei der Kooperation mit Osteuropa und Zentralasien [Taschenbuch], Frankfurt, Peter Lang, 2010

List, Dörthe, Regionale Kooperation in Zentralasien: Hindernisse und Möglichkeiten, Frankfurt, Peter Lang, 2006.

Luong, Pauline Jones, *The Transformation of Central Asia: States and Societies from Soviet Rule to Independence*, 2003

MacFarlane, S. Neil, *Western engagement in the Caucasus and Central Asia*, London: Royal Institute of International Affairs, Russia and Eurasia Programme, 1999.

Mahnovski, Sergej, Kamiljon T. Akramov ve Theodore W. Karasik, *Economic dimensions of security in Central Asia*, Santa Monica, CA: RAND Project Air Force, 2007.

Mandelbaum, Michael. *Central Asia and the world: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan*, New York: Council on Foreign Relations Press, 1994.

Mangott, Gerhard, *Bürden auferlegter Unabhängigkeit. Neue Staaten im post-sowjetischen Zentralasien*, Wilhelm Braumüller Verlag, 1996.

Maurer, Lucas, *Energiekonkurrenz in Zentralasien - New Great Game?: Eine Analyse der energiepolitischen Interessen externer Akteure*, VDM Verlag Dr. Müller, 2010.

Menashri, David, *Central Asia meets the Middle East*, London: Portland, OR: Frank Cass, 1998.

Mesbahi, Mohiaddin, ed. *Central Asia and the Caucasus after the Soviet Union: Domestic and International Dynamics*. Gainesville: University Press of Florida, 1994.

Mews, Gregor ve Oliver Tüngeler, Perspektiven für eine nachhaltige Stadtentwicklung in Zentralasien. Anspruch und Wirklichkeit am Beispiel einer exemplarischen Anwendung auf Almaty, Kasachstan. [Taschenbuch], Examicus, 2006

Micklin, Phillip P., *The Water Management Crisis in Soviet Central Asia*. The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies, No. 905. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1992.

Miyamoto, Akira, Natural gas in Central Asia: industries, markets and export options of Kazakstan, Turkmenistan and Uzbekistan, London: Royal Institute of International Affairs, Energy and Environmental Programme: Washington, DC: Distributed by The Brookings Institution, 1997.

Munger, Christian, Seidenstrasse in Zentralasien: Geschichte und Leben heute, Tagebuch, 2010.

Nasarbajew, Nursultan, Kasachstans Weg, Almanca'ya çev. Sorjana Semenjuk, Christiane Srna, Johannes Müller ve Nadine Reiners, Schiler Hans Verlag, 2008.

Naumkin, Vitaly V., Radical Islam in Central Asia: Between Pen and Rifle (The Soviet Bloc and After), Hardcover, 2005

Nolte, Hans-Heinrich, *Transformationen in Osteuropa und Zentralasien*, Wochenschau-Verlag, 2007

Northrop, Douglas, Veiled Empire: Gender and Power in Stalinist Central Asia, Cornell University Press, 2004

Olcott, Martha Brill. *The Kazakhs (Studies of Nationalities)*, 1995.

Opfer-Klinger, Björn, *Handbuch Zentralasien-Kontakte online: Institutionen, Projekte, Initiativen in Deutschland, Afghanistan, Kasachstan, Kirgistan, Tadschikistan, Turkmenistan und Usbekistan*, Fibre Verlag, 2009.

Osses, Larisa Uribe, *Lößböden der VR China und Sowjet- Zentralasiens und ihre Genese*, Duncker & Humblot, 1989

Paksoy, H. B., *Central Asia Reader. The Rediscovery of History*.

Paulsen, Nina, *Kasachstan am Scheideweg: Rentierstaat von morgen oder Chance auf nachhaltiges Wachstum?*, GRIN Verlag, 2009.

Peimani, Hooman, *Regional security and the future of Central Asia: the competition of Iran, Turkey, and Russia*, Westport, Conn.: Praeger, 1998.

PlanEcon. *Review and Outlook for the Former Soviet Republics*. Washington: 1995.

Rashid, Ahmed. *The Resurgence of Central Asia: Islam or Nationalism?* Atlantic Highlands, New Jersey: Zed Books, 1994.

Rasuly-Paleczek, Gabriele ve Julia Katschnig (Ed.), *Central Asia on Display (Wiener Zentralasien Studien Vienna Central Asian Studies)*, Lit Verlag, 2006.

Reiter, Erich, *Konfliktmanagement in Zentralasien*, Böhlau Wien, 2010.

Roy, Olivier, *The New Central Asia: Geopolitics and the Birth of Nations*, Revised Edition, NYU Press, 2007.

Ruffin, Holt M. ve Daniel Waught, *Civil Society in Central Asia*, Paperback, 2000

Sabol, Steven. *Russian Colonization of Central Asia and the Genesis of Kazak National Conscious*, 2003.

Sahadeo, Jeff ve Russell Zanca, *Everyday Life in Central Asia: Past and Present*, Indiana Un. Press, 2007.

Schäfer, Martin C., *Russlands Außenpolitik gegenüber Zentralasien: Eine Analyse der Interessen, Mittel und Strategien unter Präsident Putin*, Lit Verlag, 2007.

Schlageter, Jürg, *Zentralasien. Von Marx zu Mohammed: Das 'große Spielbrett'. Das Fergana-Tal: Trügerische Oase internationaler Konflikte. Der Traum von Ferganistan*, Xaah-Edition Binningen, 2003.

Schöning-Kalender, Claudia, Ayla Neusel ve Mechthild M. Jansen, *Feminismus, Islam, Nation: Frauenbewegungen im Maghreb, in Zentralasien und in der Türkei*, Campus Verlag, 1997.

Schulz, Daniel, *Die Erwartungen in der Europäischen Union an einen EU-Beitritt der Türkei bezüglich europäischer Interessen in Zentralasien*, GRIN Verlag, 2005.

Sengupta, Anita, *Heartlands of Eurasia: The Geopolitics of Political Space*.

Simon, Gerhard. *Nationalism and Policy Toward the Nationalities in the Soviet Union*. Trans., K. Forster and O. Forster. Boulder, Colorado: Westview Press, 1991.

Smith, Christopher H., *Democratization and Human Rights in Kazakstan: Hearing Before the Commission on Security and Cooperation in Europe*, 1999.

Steinbach, Udo ve Marie-Carin von Gumpfenberg, Ed., Zentralasien: Geschichte - Politik - Wirtschaft / Ein Lexikon, Beck, 2005.

Tamer, Ercan, Zukunft und Perspektive Zentralasiens, GRIN Verlag, 2002

Teke, Cumhur, Oguzen. Von den Steppen Zentralasiens zur Weltpolitik, Diplomica Verlag, 2008.

Trouchine, Alexei, Aktuelle Probleme der Energiewirtschaft und Energiepolitik in Zentralasien: Regionalanalyse, VDM Verlag Dr. Müller, 2008

Toker, Yalçın, Büyük Uyanış, Toker yayınları, 1992.

Ülkü, İrfan, *Moskova'yla İslam Arasında Orta Asya*, Kum Saati Yayınları, 2003

Van Schendel, Willem ve Erik J. Zürcher, *Identity politics in central Asia and the muslim world: nationalism, ethnicity and labour in the twentieth century*, London: I.B. Tauris Publishers, 2001

Vassiliev, Alexei, *Central Asia: political and economic challenges in the post-Soviet era*, London: Saqi, 2001.

Völpel, Susanne Elke, Das andere Kalifornien: Modernisierungsprozesse in Zentralasien während der Stalin-Zeit [Taschenbuch], 2011.

Völpel, Susanne Elke, Befreiung aus der Rückständigkeit: Stalinistische Bildungspolitik in Zentralasien [Taschenbuch], 2011

Wagner, Manuel Dennis, Erneuerbare Energien in Zentralasien. Ein Weg aus der Erdgasfalle? Das Beispiel der Solarenergie in Usbekistan, GRIN Verlag, 2008.

Weller, R. Charles. Rethinking Kazakh and Central Asian Nationhood: A Challenge to Prevailing Western Views, 2006.

Wheeler, Geoffrey. The Modern History of Soviet Central Asia. New York: Praeger, 1964.

Windisch, Elke, Zentralasien - Politische Reisereportagen, Gözden geçirilmiş 2. Baskı, Dagyeli, 2010.

Winrow, Gareth M., *Turkey in post-Soviet Central Asia*, Londra: Royal Institute of International Affairs, Russia and CIS Programme 1995.

Wolfson, Zeev. "Central Asian Environment: A Dead End," Environmental Policy Review, 4, No. 1, January 1990, 29-46.

Wollenweber, Britta ve Peter Franke, Ed., *Kasachstan: Staat im Zentrum Eurasiens*, Wostok Verlag, 2001 (64 sayfa)

Zartman, William I., Victor Kremenyuk, Patrick Audebert-Lasrochas ve Juan Carlos, *Peace versus Justice: Negotiating Forward- and Backward-Looking Outcomes*, M. Beltramino, 2005

Zeitler, Martin ve Daniel Baumbach, *Die EU-Energieaußenpolitik und das Beispiel EU-Zentralasien*, GRIN, 2008.

Makaleler

Agadjanian, Victor; Dommaraju, Premchand; Glick, Jennifer E. Reproduction in upheaval: Ethnic-specific fertility responses to societal turbulence in Kazakhstan. *Population Studies*, Jul2008, Vol. 62 Issue 2, p211-233, 23p, 4 Charts, 6 Graphs

Alexeiev, Dmitriy V.; Cook, Harry E.; Buvtyshkin, Vasiliy M.; Golub, Lyudmila Y. Structural evolution of the Ural–Tian Shan junction: A view from Karatau ridge, South Kazakhstan. Évolution structurale à la jonction Oural–Tien Chan sur l'exemple de la crête de Karatau, Sud Kazakhstan. *Comptes Rendus Geoscience*, Feb2009, Vol. 341 Issue 2/3, p287-297, 11p

Allison, Roy. Regionalism, Regional Structures and Security Management in Central Asia. *International Affairs*, May2004, Vol. 80 Issue 3, p463-483, 21p.

Allison, Roy. Strategic Reassertion in Russia's Central Asia Policy. *International Affairs*, Mar2004, Vol. 80 Issue 2, p277-293, 17p

Allison, Roy. Virtual regionalism, regional structures and regime security in Central Asia. *Central Asian Survey*, Jun2008, Vol. 27 Issue 2, p185-202, 18p.

Barylski, Robert V. "The Caucasus, Central Asia, and the Near-Abroad Syndrome," *Central Asia Monitor*, No. 4, 1993, 31.

Basilov, Vladimir Nikolayevich. "Popular Islam in Central Asia and Kazakhstan," *Journal of the Institute of Muslim Minority Affairs*, 8, No. 1, 1987, 7-17.

Bilgin, Mert, "The Emerging Caspian Energy Regime and Turkey's New Role", *Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı*, 2003,(34):1-22

Binder, Christina. International election observation by the OSCE and the political participation of women. *Helsinki Monitor*, Jul2007, Vol. 18 Issue 3, p224-236, 13p

Blackmon, Pamela. Divergent paths, divergent outcomes: linking differences in economic reform to levels of US foreign direct investment and business in Kazakhstan and Uzbekistan. *Central Asian Survey*, Sep2007, Vol. 26 Issue 3, p355-372, 18p, 4 Charts

Blank, Stephen. Infrastructural policy and national strategies in Central Asia: the Russian example. *Central Asian Survey*, Dec2004, Vol. 23 Issue 3/4, p225-248, 24p.

Bohr, Annette. Regionalism in Central Asia: New Geopolitics, Old Regional Order. *International Affairs*, May2004, Vol. 80 Issue 3, p485-502, 18p;

Boyer, Alan Lee, "U.S. Foreign Policy in Central Asia", *Naval War College Review*, Winter2006, Vol. 59 Issue 1, p91-117, 27p,

Büyükakıncı, Erhan, "Security Issues and Pattersns of Cooperation in the Sea Region", *Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı*, 2004,(35):17-41

Çaman, Efe, „Türkei Quo Vadis? Determinanten türkischer Aussempolitik in Europa und Asien“, *Zeitschrift für Politik*, 5/53, 2006.

Çaman, Efe, „Kafkasya ve Orta Asya’da Türkiye’nin Yeni Dış Politikası. Dış Politikanın Yönelim Sorunsalı“, *Avrasya Dosyası*, 12/1, 2006.

Chalidze, F. "Aral Sea Crisis: A Legacy of Soviet Rule," *Central Asia Monitor*, 1992, No. 1, 30-34.

Chan, Margaret. Return to Alma-Ata. *Lancet*, 9/13/2008, Vol. 372 Issue 9642, p865-866, 2p, 1 Black and White Photograph

Clark, Susan L. "The Central Asian States: Defining Security Priorities and Developing Military Forces." Pages 177-206 in Michael Mandelbaum, ed., *Central Asia and the World: Kazakhstan, Uzbekistan, Tajikistan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan*. New York: Council on Foreign Relations Press, 1994.

Cooley, Alexander. Principles in the pipeline: managing transatlantic values and interests in Central Asia. *International Affairs*, Nov2008, Vol. 84 Issue 6, p1173-1188, 16p

Cutler, Robert M., US–Russian Strategic Relations and the Structuration of Central Asia, *Perspectives on Global Development & Technology*, 2007, Vol. 6 Issue 1-3, p109-125, 17p

Danilovich, Alex. Kazakhs, a Nation of Two Identities: Politics and Revived Tradition. *Problems of Post-Communism*, Jan/Feb2010, Vol. 57 Issue 1, p51-58, 8p, 1 Black and White Photograph.

Dagci, Kenan, "Wave Length Approach and Kyrgyzistan: A New Model Proposal for Turkey's Foreign Policy toward Central Asian Region. *International Conference on Political, Social and Moral Situation of Kyrgyzistan: problems and the future*, Naryn State University, May 20, 2011, Kyrgyzistan. 5. Dağcı, Kenan, "Orta Asya'nın Değişen Jeopolitiğinde Rekabet Eden Güçler", Kenan Dağcı, *Qloballaşma Prosesində Qafqaz Və*

Mərkəzi Asiya: İqtisadi və Beynəlxalq Münasibətlər, II Beynəlxalq Konqresi, Caucasus and Central Asia in the Globalization Process, II International Congress, Baki, Azərbaycan, 1304-1310, (2007)

Danzer, Alexander M., Battlefields of Ethnic Symbols. Public Space and Post-Soviet Identity Formation from a Minority Perspective. *Europe-Asia Studies*, Nov2009, Vol. 61 Issue 9, p1557-1577, 21p, 1 Diagram, 2 Charts

Domjan, Paul ve Matt Stone. A Comparative Study of Resource Nationalism in Russia and Kazakhstan 2004-2008. *Europe-Asia Studies*, Jan2010, Vol. 62 Issue 1, p35-62, 28p

Donohue, Luke R. Regional Confluences: Central Asia's Water Crisis and Its Global Security Implications. *Harvard Asia Quarterly*, Spring2010, Vol. 12, p20-24, 5p

Fidan, Hakan. Turkish foreign policy towards Central Asia. *Journal of Balkan & Near Eastern Studies*, Mar2010, Vol. 12 Issue 1, p109-121, 13p;

Fierman, William. Identity, Symbolism, and the Politics of Language in Central Asia. *Europe-Asia Studies*, Sep2009, Vol. 61 Issue 7, p1207-1228, 22p; DOI: 10.1080/09668130903068731

Franke, Anja; Gawrich, Andrea; Alakbarov, Gurban. Kazakhstan and Azerbaijan as Post-Soviet Rentier States: Resource Incomes and Autocracy as a Double 'Curse'in Post-Soviet Regimes. *Europe-Asia Studies*, Jan2009, Vol. 61 Issue 1, p109-140, 32p, 5 Charts

Frickenstein, Scott G., The Resurgence of Russian Interests in Central Asia. *Air & Space Power Journal*, Spring2010, Vol. 24 Issue 1, p67-74, 8p

Friedman, L. "Ethnic and National Composition of Population in Newly Independent Countries of the Middle East and Caucasus," *Central Asia Today*, 1993, No. 1, 56-60.

Gleason, Gregory. *An Introduction to the History of the Turkic Peoples*. Wiesbaden: Otto Harrasowitz, 1992.

Gleason, Gregory. "Central Asia: Land Reform and the Ethnic Factor," *RFE/RL Research Report* [Munich], 2, No. 3, 1993, 28-33.

Hale, Henry E. Cause without a Rebel: Kazakhstan's Unionist Nationalism in the USSR and CIS. *Nationalities Papers*, Jan2009, Vol. 37 Issue 1, p1-32, 32p

Hanks, Reuel R., 'Multi-vector politics' and Kazakhstan's emerging role as a geo-strategic player in Central Asia. *Journal of Balkan & Near Eastern Studies*, Sep2009, Vol. 11 Issue 3, p257-267, 11p.

Hoffmann, Katharina. The EU in Central Asia: successful good governance promotion? *Third World Quarterly*, Feb2010, Vol. 31 Issue 1, p87-103, 17p

Hosman, Laura. Dynamic Bargaining and the Prospects for Learning in the Petroleum Industry: The Case of Kazakhstan. *Perspectives on Global Development & Technology*, 2009, Vol. 8 Issue 1, p1-25, 25p, 1 Diagram, 2 Graphs

Ipek, Pinar. Challenges for Democratization in Central Asia: What Can the United States Do? *Middle East Policy*, Spring2007, Vol. 14 Issue 1, p95-106, 12p

Isaacs, Rico. Informal politics and the uncertain context of transition: revisiting early stage non-democratic development in Kazakhstan. *Democratization*, Feb2010, Vol. 17 Issue 1, p1-25, 25p, 2 Charts

İyikan, Necati, “Das Türkische Modell im Kaukasus und in Zentralasien nach der Wende in der UDSSR 1991”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2006,61(3):167-191

Junisbai, Azamat K., Understanding Economic Justice Attitudes in Two Countries: Kazakhstan and Kyrgyzstan. *Social Forces*, Jun2010, Vol. 88 Issue 4, p1677-1702, 26p

Junisbai, Barbara. A Tale of Two Kazakhstans: Sources of Political Cleavage and Conflict in the Post-Soviet Period. *Europe-Asia Studies*, Mar2010, Vol. 62 Issue 2, p235-269, 35p, 6 Charts

Kanbolat, Hasan. The Position and Future of Kazakhstan in Turkish Foreign Policy. *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz*, 2011, Vol. 3 Issue 30, p54-57, 4p, 2 Color Photographs, 1 Chart; Language: Turkish

Karaköy, Çağatay, “Orta Asya'da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Politikaları, Stratejileri ve Teşvikler Üzerine Değerlendirme”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2006,15(2):251-266

“Kazakhstan: The Good Fate of Phosphate”, *Foreign Affairs*, Jan/Feb2007, Vol. 86 Issue 1, following p114-114, 2p

Keller, S. "Islam in Soviet Central Asia, 1917-1930: Soviet Policy and the Struggle for Control," *Central Asian Survey* [Abingdon, United Kingdom], 11, No. 1, 1992, 25-50.

Kerr, David ve Laura C. Swinton, China, Xinjiang, and the Transnational Security of Central Asia. *Critical Asian Studies*, Mar2008, Vol. 40 Issue 1, p89-112, 24p

Kerr, David. Central Asian and Russian perspectives on China's strategic emergence. *International Affairs*, Jan2010, Vol. 86 Issue 1, p127-152, 26p.

Kurečić, Petar. The New Great Game: Rivalry of Geostrategies and Geoeconomies in Central Asia, *Croatian Geographical Bulletin*, 2010, Vol. 72 Issue 1, p21-48, 28p.

Liao, Janet Xuanli. A Silk Road for Oil: Sino-Kazakh Energy Diplomacy. *Brown Journal of World Affairs*, Winter2005/Spring2006, Vol. 12 Issue 2, p39-51, 13p

Lubin, Nancy; Joldasov, Arustan. Snapshots from Central Asia: Is America Losing in Public Opinion? Problems of Post-Communism, May/Jun2010, Vol. 57 Issue 3, p40-54, 15p, 1 Chart, 8 Graphs.

Marat, Erica. Nation Branding in Central Asia: A New Campaign to Present Ideas about the State and the Nation. *Europe-Asia Studies*, Sep2009, Vol. 61 Issue 7, p1123-1136, 14p, 2 Color Photographs

Mishra, Mukesh Kumar. Democratisation Process in Kazakhstan: Gauging the Indicators. *India Quarterly*, Jul-Sep2009, Vol. 65 Issue 3, p313-327, 15p; DOI: 10.1177/097492840906500306

Moore, Scott. Peril and promise: a survey of India's strategic relationship with Central Asia. *Central Asian Survey*, Jun2007, Vol. 26 Issue 2, p279-291, 13p

News and Views. American Foreign Policy Interests, May/Jun2007, Vol. 29 Issue 3, p227-231, 5p

Nikolaev, S., Russia-Kazakhstan: Cross-Border and Interregional Cooperation. International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations, 2011, Vol. 57 Issue 1, p152-160, 9p

Nourzhanov, Kirill. Changing security threat perceptions in Central Asia. Australian Journal of International Affairs, Mar2009, Vol. 63 Issue 1, p85-104, 20p.

Omelicheva, Mariya Y. Islam in Kazakhstan: a survey of contemporary trends and sources of securitization. Central Asian Survey, Jun2011, Vol. 30 Issue 2, p243-256, 14p

Ong, Russell. China's security interests in Central Asia. Central Asian Survey, Dec2005, Vol. 24 Issue 4, p425-439, 15p

Özkan, Gökhan. The Energy Security Dimension Of Turkey's Regional Policy In The Central Asia And The Caucasus. Journal of Gazi Academic View, 2010, Vol. 3 Issue 7, p17-40, 24p.

Özkan, Gökhan. Türkiye'nin Orta Asya ve Kafkasya'daki Bölgesel Politikasında Enerji Güvenliği. The Energy Security Dimension Of Turkey's Regional Policy In The Central Asia And The Caucasus. Journal of Gazi Academic View, 2010, Vol. 4 Issue 7, p17-40, 24p

Özkan, Gökhan, “Soğuk savaş sonrası Orta Asya ve Kafkasya ekseninde Türkiye-Nato-Rusya ilişkileri ve Türk dış politikası'na yansımaları”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2010,12(1):109-132

Pishgahifard, Zahra, Mostafa Rashidi, Mohammad Shabanifard ve Mohammad R. Abdullahpour Geopolitical Constructs Understanding and Survey with Constructivism Geography Approach Case Study: IRI and Its Confronting Challenges in Central Asia. *Journal of Social Sciences* (15493652), 2010, Vol. 6 Issue 3, p459-467, 9p

Pomfret, Richard. Central Asia since the Dissolution of the Soviet Union: Economic Reforms and eir Impact on State-Society Relations. *Perspectives on Global Development & Technology*, 2007, Vol. 6 Issue 1-3, p313-343, 31p

Rahimov, Mirzohid. From Soviet Republics to Independent Countries: Challenges of Transition in Central Asia. *Perspectives on Global Development & Technology*, 2007, Vol. 6 Issue 1-3, p291-312, 22p

Rudov, G. The Central Asian Knot: Do not Cut It, Untie It. *International Affairs: A Russian Journal of World Politics, Diplomacy & International Relations*, 2010, Vol. 56 Issue 6, p178-192, 15p

Ruget, Vanessa; Usmanalieva, Burul. How much is citizenship worth? The case of Kyrgyzstani migrants in Kazakhstan and Russia. *Citizenship Studies*, Aug2010, Vol. 14 Issue 4, p445-459, 15p

Rywkin, Michael. Security and Stability in Central Asia: Differing Interests and Perspectives. *American Foreign Policy Interests*, Jun2006, Vol. 28 Issue 3, p193-217, 25p

Shaikhutdinov, Marat Ersainovic. Central Asia: Developing the Region in the Vortex of the Geopolitical and Geoeconomic Antagonisms of the World Powers. *American Foreign Policy Interests*, Jan/Feb2007, Vol. 29 Issue 1, p45-58, 14p;

Subtelny, E. "The Cult of Holy Places: Religious Practices among Soviet Muslims," *Middle East Journal*, 43, No. 4, 1989, 593-604.

Schwab, Wendell. Establishing an Islamic niche in Kazakhstan: Musylman Publishing House and its publications. *Central Asian Survey*, Jun2011, Vol. 30 Issue 2, p227-242, 16p

Swanström, Niklas. China and Central Asia: a new Great Game or traditional vassal relations?, *Journal of Contemporary China*, Nov2005, Vol. 14 Issue 45, p569-584, 16p

Schweitzer, Glenn E. Science Policy in Kazakhstan. *Science*, 12/5/2008, Vol. 322 Issue 5907, p1474-1475, 2p

Spector, Regine A. Bazaar Politics: The Fate of Marketplaces in Kazakhstan. *Problems of Post-Communism*, Nov/Dec2008, Vol. 55 Issue 6, p42-53, 12p, 2 Illustrations, 3 Graphs

Tazhin, Marat. The Geopolitical Role of the Main Global Players in Central Asia. *American Foreign Policy Interests*, Feb2008, Vol. 30 Issue 2, p63-69, 7p.

Thames, H. Knox. The OSCE Chairman-in-Office and the Republic of Kazakhstan. *Helsinki Monitor*, Apr2007, Vol. 18 Issue 2, p106-118, 13p

Tkatova, Rima. Central Asian States and International Law: Between Post-Soviet Culture and Eurasian Civilization. *Chinese Journal of International Law*, Mar2010, Vol. 9 Issue 1, p205-220, 16p

Turner, R. Tajiks Have the Highest Fertility Rates in Newly Independent Central Asia. Family Planning Perspectives, May/Jun93, Vol. 25 Issue 3, p141-142, 2p, 1 Chart

Tussupova, Dinara. Mass Media and Ethnic Relations in Kazakhstan. Problems of Post-Communism, Nov/Dec2010, Vol. 57 Issue 6, p32-45, 14p, 1 Black and White Photograph, 3 Charts

ÖZGEÇMİŞ

Marina Çaman (Scheringa – Usseinova) 1979 yılında Almaata – Kazakistan’da dünyaya geldi. İlköğrenimini aynı kentte tamamladı. Almaata Alman Lisesi’nde Almanca tedrisatlı bölümden 2000 yılında mezun olarak Lise öğrenimini bitirdi. Aynı yıl Alman Akademik Değişim Servisi (Deutscher Akademischer Auslandsdienst – DAAD) bursu kazanarak Almanya’da yüksek öğrenim görme hakkını elde etti. 2000 – 2004 yılları arasında Almanya’da Augsburg Üniversitesi’nde (Universitaet Augsburg) Alman Dili ve Edebiyatı ile Almanca Öğretmenliği bölümlerinde eğitim gördü. 2010 – 2011 yılları arasında Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans eğitimi aldı. 2011 yılında Almaata – Kazakistan’da Alman Dili ve Türkçe Mütercim Tercümanlık Lisans programından mezun oldu ve aynı dönemde Kazak – Türk Kariyer Üniversitesi’nde Öğretim Görevlisi olarak görev yaptı. Marina Çaman evli ve bir kız bir erkek iki çocuk annesidir.